

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos magistrantūros studijų programa

Simona Litvinienė

**VAIKŲ GLOBOS INSTITUCIJŲ UGDYTINIŲ SOCIALINIŲ ĮGŪDŽIŲ
RAIDA: TENDENCIJOS IR PERSPEKTYVOS**

Magistro darbas

Darbo vadovas: Prof. Dr. A. Juodraitis

2014

Magistro darbo santrauka

Šiuo darbu siekiama atskleisti vaikų globos institucijų ugdytinių socialinių įgūdžių raidos tendencijas ir perspektyvas.

Tyrimui atlikti buvo pasirinktas kokybinis tyrimo metodas. Darbe atlikta teorinė vaikų globos institucijų ugdytinių socialinių įgūdžių raidos analizė. Kokybinio tyrimo metu, *pusiau struktūruotu interviu*, buvo apklausti 8 vaikų globos institucijų ugdytiniai ir 2 socialiniai pedagogai, dirbantys šiose institucijose. Tyrimo duomenys buvo apdoroti taikant *turinio analizės* metodą.

Empirinėje dalyje nagrinėjami vaikų gyvenančių globos institucijose nuo kūdikystės ir vaikų, patekusių į globos institucijas iš šeimų, socialinių įgūdžių raidos skirtumai. Taip pat analizuojami socialinių pedagogų darbo metodai, skirti lavinti ugdytinių socialinius įgūdžius.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

Socialinių įgūdžių tyrimo rezultatai parodė, kad vaikų globos institucijų ugdytinių bendravimo, savikontrolės, streso įveikimo ir jausmų suvokimo įgūdžių lygis yra ganėtinai žemas. Taip pat paaiškėjo, kad vaikų gyvenančių globos institucijose nuo kūdikystės ir vaikų, patekusių į globos institucijas iš šeimų, socialinių įgūdžių raida skiriasi ir socialiniai įgūdžiai formuojasi skirtingai, priklausomai nuo to, kokią patirtį ugdytiniai atsinešė iš šeimų ir kokius santykius su artimaisiais palaiko iki šiol. Tyrimo metu buvo atskleista, kad specialistai, dirbantys globos institucijose dažniausiai taiko situacijų modeliavimo, grupinio ir individualaus darbo metodus, ugdant socialinius įgūdžius. Socialinių įgūdžių ugdymas siejamas su realių, praktiškų patarimų ugdytiniui teikimu, o ne sukurtų metodikų taikymu, skirtų socialiniams įgūdžiams lavinti.

Esminiai žodžiai: vaikų globos institucijos, vaikų globos institucijų ugdytiniai, socialiniai įgūdžiai, ugdymas.

Turinys

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas.....	4
Pagrindinės sąvokos	7
<i>1 Skyrius. SOCIALINIAI ĮGŪDŽIAI KAIP SOCIALINĖS KOMPETENCIJOS</i>	
STRUKTŪROS SUDEDAMOJI	8
1.1. Socialinių įgūdžių samprata, klasifikavimas ir vertinimo problema	9
1.2. Nepilnamečių socialinių įgūdžių ugdymo(si) problema kintančioje visuomenėje.....	12
1.3. Vaikų globos institucijų ugdytinių socialinių įgūdžių ugdymo (si) prielaidos.....	13
<i>2 Skyrius. SOCIALINIŲ ĮGŪDŽIŲ UGDYMAS VAIKŲ GLOBOS INSTITUCIJOSE KAIP</i>	
SOCIALIZACIJOS PRIELAIDA	16
2.1. Socializacijos ne(sėkmę) lemiantys veiksniai ir jų valdymas	16
2.2. Socialinės aplinkos įtaka asmenybės socialinių įgūdžių pokyčiams	18
2.3. Socialinių įgūdžių ugdymo(si) teorinės ir praktinės modeliavimo prielaidos.....	20
<i>3 skyrius. VAIKŲ GLOBOS INSTITUCIJŲ UGDYTINIŲ SOCIALINIŲ ĮGŪDŽIŲ RAIDA:</i>	
TENDENCIJOS IR PERSPEKTYVOS.	25
TYRIMO REZULTATAI.....	25
3.1. Tyrimo metodologija	25
3.2. Tyrimo dalyviai	26
3.3. Kokybinio tyrimo rezultatai.....	26
3.3.1. Globos institucijų ugdytinių jausmų suvokimo įgūdžių analizė.....	27
3.3.2. Globos institucijų ugdytinių savikontrolės įgūdžių analizė.....	30
3.3.3. Globos institucijų ugdytinių bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžių analizė	35
3.3.4. Globos institucijos ugdytinių streso įveikimo įgūdžių analizė.....	40
3.3.5. Specialistų patirtis ugdant socialinius įgūdžius	44
3.4. Tyrimo apibendrinimas.....	48
Išvados.....	50
Socioedukacinis projektas	51
Literatūra	58
Summary.....	62
Priedai.....	63

Ivadas

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas.

Statistiniai duomenys patvirtina, kad kasmet apie trys tūkstančiai vaikų netenka tėvų globos. Vaikų globos institucijos kiek įmanydamos stengiasi, kad vaikams nieko netrūktų, kad jie būtų viskuo aprūpinti, tačiau tokios pastangos vaikams nesuformuoja tikro gyvenimo vaizdo: vaikai nesuvokia darbo, pinigų vertės, nepakankamai formuojami įgūdžiai, kurių prireiks gyvenime. Vaikų globos institucijose globojami vaikai susiduria su nemenku iššūkiu – pasirengti savarankiškam gyvenimui. „Iš kur, kieno aš esu, ir svarbiausia, ar esu būtinybė?“ – klausimai, į kuriuos atsakymų ieško daugelis ugdytinių, taip tarsi siekdami įtvirtinti savo egzistavimą pasaulyje ir pasirengti savarankiškam gyvenimui, kuris yra vienas iš veiksnių, nulemiančių sėkmingą vėlesnę jų socializaciją ir integraciją į visuomenę (Leliūgienė, 2003).

Globos institucijų ugdytiniai dažnai stokoja minimalių socialinių, bendravimo ir profesinių įgūdžių, todėl viltis turėti savo būstą, susirasti darbą ir įsitvirtinti visuomenėje žlunga. Moksliniais tyrimais įrodyta, kad vaikų, netekusių tėvų globos, vystymasis turi daugybę neigiamų ypatumų, paveldėtų, iš negatyvios tėvų patirties (girtavimas, amoralus elgesys ir t.t.). Vaikai, augę be šeimos, atsilieka nuo savo bendraamžių, jie uždaro būdo, sudirgę, jaučiasi nuskriausti dėl tėvų kaltės (Leliūgienė, 2003). Kaip liudija praktika, institucijoje gyvenantis vaikas nesijaučia vertingas, orus, gerbtinas, nes dažniau nepasitiki savimi, savo gebėjimais, sprendimais. Jis dažnai nesugeba džiaugtis ne tik savo gyvenimu, asmeniniais laimėjimais, bet ir kito sėkme ar laime (Braslauskienė, 2000).

Į šias institucijas ateina vaikai sukaupę labai skirtingą socialinę patirtį. Viskas ką jie įgijo iki patekimo į globos namus sąlygoja vaikų socialinių įgūdžių formavimąsi bei jų taikymą gyvenime. Globos namų institucijų darbuotojams tenka įdėti daug darbo, norint, kad ugdytinių socialinių įgūdžių raida taptų tikslinga ir suteiktų jiems galimybę normaliai funkcionuoti visuomenėje. Ruškaus ir Gerulaičio (2002) teigimu, socialinių įgūdžių įsisavinimas savaime mažina tokias neigiamas elgesio apraiškas, kaip verbalinė ir vizinė agresija, narkotikų vartojimas, kriminalinis elgesys, o socialinė kompetencija pagerina santykius su šeimos nariais, priežiūros įstaigos personalu, bendraamžiais, atitinkamai stiprina teigiamą pasitikėjimo grįžtamąjį ryšį. Ugdyto institucija privalo rūpintis ne tik žinių perteikimu, bet ir gebančios prisitaikyti prie kintančių gyvenimo sąlygų asmenybės ugdymu, kurti aplinką, parinkti tinkamus ugdymo metodus ir būdus bei sudaryti sąlygas, kurioms esant kiekvienas galėtų vystytis kaip gebanti savarankiškai planuoti savo ateitį ir sėkmingai integruotis į visuomeninį gyvenimą asmenybė (Somašinok, Gudonis, 2007).

Pastaruoju metu nemažai mokslininkų, skiria dėmesį vaikų ir paauglių, netekusių tėvų globos, socialinių įgūdžių ugdymo problematikai. Tokie mokslininkai kaip Asher, Hymel, 1981; Rubin ir Martin, 1994; E.Gambrill, 1995; Bulotaitė, 1996; Girdzijauskienė, Šimelionienė, 1996; Schneider, Ackerman ir Kanfer, 1996; Caldarella, Merrell, 1997; Žukauskienė, 2005; Braslauskienė, 2000; Gudžinskienė, Daukšienė, 2002; Kvieskienė, 2003; Malinauskas, 2006; Samašonok, Gudonis, 2006; Raudeliūnaitė, Paigozina, 2009; Lekavičienė, 2012 pateikia faktus apie globos institucijų ugdytinių menkai susiformavusius socialinius įgūdžius, psichikos sveikatos vystymąsi ir prevenciją, vidinius ir išorinius konfliktus, socializaciją ir iš to kylančius sunkumus bendravime su aplinkiniais, emocijų reiškime, savęs vertinime. Tokie autoriai kaip Cicchetti, Toth, Hennessey, 1993, Samošonok, 2005 ir kt. nagrinėjo vaikų socialinę situaciją ir išskėlė socialinių įgūdžių ugdymo aktualumą, kaip svarbų asmens socializacijos veiksnį. Mokslininkų atlikti tyrimai parodė, kad institucinė globa visada lemia žemesnę gyvenimo kokybę nei kokybiškos bendruomenėje teikiamos paslaugos ir dažnai lemia socialinę atskirtį visam gyvenimui. Šios srities tyrimų plėtrai įtakos turėjo tyrimų gausa apie neigiamą atskyrimo nuo tėvų ir apgyvendinimo globos institucijose įtaką vaiko psychosocialiniam vystymuisi, gebėjimui užmegzti ir išlaikyti sėkmingus socialinius santykius su aplinkiniais, pasitikėjimo savimi ir kitais formavimuisi, gebėjimui konstruktyviai spręsti konfliktus ir išskylančias problemas (Samašonok, Gudonis, 2007).

Garrick, Laurel (2003) teigimu, socialinių įgūdžių ugdymas, padeda išlaikyti socialinius santykius, išmoko paprašyti pagalbos, išsakyti savo jausmus, apginti savo nuomonę, efektyviai spręsti konfliktus bei atsispirti neigiamam aplinkos poveikiui.

Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) socialinius įgūdžius apibūdina taip: tai gebėjimai prisitaikyti visuomenėje ir elgtis pozityviai, individų gebėjimas veiksmingai susidoroti su kasdienio gyvenimo poreikiais ir problemomis, tai tokie gebėjimai, kurie jauniems žmonėms padeda išlaikyti psichinę sveikatą ir pasitikėjimą savo jėgomis, kai jie susiduria su gyvenimo realijomis. Mokslininkų pateikiami faktai apie globos institucijų auklėtinių nepakankamai susiformavusius socialinės elgsenos įgūdžius, bendravimo su aplinkiniais sunkumus, elgesio ir emocijų problemų pasireiškimą, socialinės kompetencijos deficitą, žemą savęs vertinimą, disfunkcionalių elgesio strategijų taikymą gyvenimiškose situacijose verčia susimąstyti bei skatina ieškoti efektyvesnių ugdymo metodų ir būdų, kaip tinkamai organizuoti ugdymo procesą, įgyvendinti prevencines programas. Asmens gebėjimas pasiekti išsikeltą tikslą turėtų būti jo kompetentingumo rodiklis (Lekavičienė, 2001). O norint pasiekti tikslą, reikalingi socialiniai įgūdžiai. Dėl šios priežasties globos institucijų ugdytinių socialinių įgūdžių raidos analizė suteiktų galimybę įvertinti naudojamų darbo metodų efektyvumą ir naudingumą, pažvelgti į ugdymo veiklas pačių ugdytinių akimis ir pakoreguoti neefektyviai veikiančius darbo metodus.

Todėl tikslinga atlikti tyrimą, kuris atskleistų ugdytinių socialinių įgūdžių raidos ypatumus, tendencijas ir galimas perspektyvas ir atkreiptų dėmesį į įgūdžių ugdymo svarbą, leistų pateikti socialinių įgūdžių ugdymo rekomendacijas.

Tyrimo objektas. Vaikų globos institucijų ugdytinių socialinių įgūdžių raida: tendencijos ir perspektyvos.

Hipotezė. Galima manyti, kad vaikų augančių globos institucijose nuo kūdikystės ir vaikų patekusių į šias institucijas iš šeimų, socialinių įgūdžių raida vyksta skirtingai.

Tyrimo tikslas. Ištirti vaikų globos institucijų ugdytinių socialinių įgūdžių raidos tendencijas ir perspektyvas.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti socialinių įgūdžių ugdymo svarbą vaikų globos institucijose;
2. Palyginti vaikų, augančių globos institucijose nuo kūdikystės ir vaikų patekusių į šias institucijas iš šeimų, socialinių įgūdžių raidą;
3. Nustatyti socialinių įgūdžių ugdymo (si) tendencijas vaikų globos institucijose;
4. Ištirti vaikų globos institucijose taikomus socialinių įgūdžių ugdymo metodus;
5. Pateikti vaikų socialinių įgūdžių ugdymo(si) socioedukacinį projektą.

Tyrimo dalyviai. Tyrime dalyvavo 8 vaikų globos institucijų ugdytiniai nuo 11 iki 14 metų ir 2 socialiniai pedagogai. Tyrimas buvo vykdytas 2014 metų sausio mėnesį.

Tyrimo metodologija ir metodai.

1. Teoriniai tyrimo metodai: Mokslinės literatūros analizė.

2. Empiriniai: Kokybinis tyrimo metodas. Pasirinkta kokybinė duomenų analizė.

Tyrimui atlikti pasirinktas kokybinis tyrimo metodas ir mokslinės literatūros analizė. Tokia taktika pasirinkta todėl, kad kiekybinio tyrimo “uždarumas” apsunkina tyrimo analizę ir įspraudžia į tam tikrus rėmus. Aspektai, kurie galbūt buvo pamiršti įtraukti į kiekybinio tyrimo klausimyną taip ir lieka neištirti. Naudojant kokybinį tyrimą neretai rezultatas gaunamas priešingas. Išaiškėja aspektai apie kuriuos galbūt buvo nepagalvota. Konkrečiai pasirinktas pusiau struktūruotas interviu metodas.

Magistro darbo struktūra. Šį magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, išvados, socioedukacinis projektas, naudotos literatūros sąrašas (66), santrauka anglų kalba, priedai (12). Tyrimo duomenis iliustruoja 27 lentelės.

Darbo apimtis – 62 puslapiai (be priedų).

Pagrindinės sąvokos

Vaikų globos institucijos - tai vaikų globos namai, kūdikių globos namai ir šeimyniniai vaikų globos namai, kurie siekia užtikrinti globojamam ar laikinai globos namuose gyvenančiam vaikui reikalingas ugdymo, globos paslaugas, užtikrinti vaiko teises ir palaikyti aplinką, kurioje vaikas galėtų augti, tobulėti, jaustis saugiai ir pasiruošti savarankiškam gyvenimui (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2013).

Vaikų globos institucijų ugdytiniai - į vaikų globos institucijas priimtas vaikas nuo 0 iki 18 metų amžiaus, kuriam nustatyta laikinoji ar nuolatinė globa (rūpyba), arba be tėvų globos likęs vaikas kol bus išspręstas jo globos (rūpybos) klausimas.

Ugdymas – asmenybę kuriantis žmonių bendravimas sąveikaujant su aplinka bei žmonijos kultūros vertybėmis. Ugdymo sąveikos apimtis didelė; ji apima auginimą, švietimą, mokymą, lavinimą, auklėjimą, formavimą. Ugdymas vyksta derinant veiklą, bendravimą, bendradarbiavimą, santykius ir sąveiką (Jovaiša, 2002).

Socialinė kompetencija - Socialinė kompetencija nusako socialinio elgesio efektyvumo lygmenį. Psichologijoje vyraujančiu požiūriu socialinės kompetencijos konstruktas yra siejamas su kontekstu, orientuotas į veiksmą, aktyvumą, susijęs su specifiniais asmenybės tikslais ir sąveikomis (Lekavičienė, 2001).

Socialiniai įgūdžiai – tai savęs pažinimas ir savigarba, gebėjimai sugyventi su kitais asmenimis ir grupėmis, užmegzti ir plėtoti tarpasmeninius ryšius, ieškoti kompromisų, konstruktyviai spręsti konfliktus, įveikti stresą, suvokti savo jausmus ir kontroliuoti save, gebėjimas atsisakyti, kritinis ir kūrybinis mąstymas („Paauglių socialinių įgūdžių ugdymo programa“, 2010).

1 Skyrius. SOCIALINIAI ĮGŪDŽIAI KAIP SOCIALINĖS KOMPETENCIJOS STRUKTŪROS SUDEDAMOJI

Esantis ir spartėjantis ekonominis, socialinis, informacinis tempas asmenybei kelia vis didesnius reikalavimus. Vien tai, kad žmogus išsilavinęs nebegarantuoja geros profesinės pozicijos, o juo labiau – socialinės adaptacijos. Šiuo metu dažniau sėkmė lydi tuos, kurie išsiskiria emociniu intelektu, orientuojasi socialinėse tarpusavio sąveikose ir geba spręsti kylančias socialines situacijas.

Socialinis asmenybės kompetentingumas – tai vienas svarbiausių veiksnių, kuris turi įtakos asmenybės psichologinei ir socialinei adaptacijai (Antinienė, Lekavičienė, 2012). Psichologijoje vyraujančiu požiūriu *socialinės kompetencijos* konstruktas yra siejamas su kontekstu, orientuotas į veiksmą, aktyvumą, susijęs su specifiniais asmenybės tikslais ir sąveikomis. Socialinė kompetencija nusako socialinio elgesio efektyvumo lygmenį (Antinienė, Lekavičienė, 2012).

Bakutyte ir kt. (2013) akcentuoja, kad (cit. McFall, 1982) yra skirtumas tarp *socialinių įgūdžių* ir *socialinės kompetencijos* ir (cit. Jurevičiene, 2012) *nemažai* autorių šioms sąvokoms priskiria panašias semantines prasmes ar netgi jas sutapatina, vartoja sinonimiškai, tačiau (cit. Gudžinskienė, Railienė, 2012) tai nepriklausomi, ne sinoniminiai, nors ir susiję konstruktai.

Tokie autoriai kaip Zaitsoff et al., 2009; Sapienza et al., 2009; Rubin et al., 2006; Webb et al., 2005; Baron and Markman, 2003; Arsenio and Lemerise, 2001; Charman et al., 2001; Lindsey and Mize, 2000; Gallagher, 1993 teigia, kad socialinės kompetencijos sąvoka nėra nauja: ji jau ne vieną dešimtmetį kaip tyrinėjimų objektas yra išitvirtinusi psichologų, edukologų, sociologų darbuose, o pastaruoju metu – ir sociolingvistų, psichiatrų, vaiko raidos specialistų, gerontologų, vadybininkų, kalbos sutrikimų specialistų ir t. t. darbuose.) (D. Antinienė, R. Lekavičienė, 2012). Dažniausiai socialiniai įgūdžiai yra vadinami asmens socialinės kompetencijos sudedamąja dalimi, matais (Bakutyte ir kt., 2013).

Malinausko (2006) teigimu, socialinių įgūdžių reikia, kad individas galėtų kompetentingai atlikti užduotį, o individo socialinę kompetenciją, anot Lekavičienės (2001), parodo kompleksinis individo socialinių įgūdžių, tarpasmeninių santykių kokybės bei gebėjimo pasiekti gyvenimo tikslus įvertinimas.

Dėl išvardintų priežasčių, galima teigti, kad socialiniai įgūdžiai yra siauresnis konstruktas už socialinę kompetenciją. Socialinę kompetenciją pakeisti sudėtingiau nei socialinius įgūdžius ir ji susideda iš palyginti stabilių elementų, pavyzdžiui, asmeninių savybių, motyvų ir savęs suvokimo. Schneider, Ackerman ir Kanfer (1996) teigimu, yra 8 aspektai iš kurių susideda socialinė kompetencija: socialinė įtaka, socialinė išvalga, ekstravertiškumas,

nuoširdumas, socialinis arvirumas, socialinis tinkamumas, socialinė branda, gebėjimas formuoti ir palaikyti santykius.

Malinauskas (2006) pabrėžia, jog socialinės kompetencijos buvimas dar nereiškia, kad socialinių įgūdžių lygis yra aukštas (cit. Bakutytė ir kt., 2013).

1.1. Socialinių įgūdžių samprata, klasifikavimas ir vertinimo problema

Pripažįstant adaptyvios asmenybės ugdymo svarbą, vis dažniau pabrėžiamas socialinių įgūdžių ugdymo aktualumas, mokėjimas spręsti problemas, priimti sprendimus, savarankiškai veikti, atsakyti už savo veiksmus (Samašonok, Gudonis, 2007). Atliekant mokslinės literatūros analizę, galima aptikti didelę socialinių įgūdžių sampratų ir apibrėžimų įvairovę. Kaip ir daugelis socialinių mokslų konstruktyvų, jie neturi vienos apibrėžties, tačiau abstrakčiai iš daugelio sampratų galima išgauti esmę, t. y. kad *socialiniai įgūdžiai* yra gebėjimas sąveikauti su kitais asmenimis tokiu būdu, kuris yra tinkamas ir efektyvus (Bakutytė ir kt., 2013). Sociologijos, psichologijos, edukologijos darbuose socialinių įgūdžių problema dažniausiai nagrinėjama atsižvelgiant į asmens veiklą ir santykius. Daugelis tyrinėtojų socialinius įgūdžius apibrėžia kaip asmens gebėjimą efektyviai funkcionuoti esant įvairiems veiklos lygiams bei socialinėms sąveikoms, kai efektyvumas pripažįstamas ne tik paties individo, bet ir kitų individų (Kvieskienė, 2003). Todėl neatsitiktinai mokslinėje literatūroje socialiniai įgūdžiai dažniausiai siejami su asmens santykiais su kitais žmonėmis, veikla. Bulotaitė (1996) teigia, kad socialiniai įgūdžiai yra gebėjimas adaptyviai ir adekvačiai elgtis, o tai leidžia įveikti kasdienio gyvenimo reikalavimus ir pasikeitimus, netikėtus stresus ir sunkumus. Lekavičienė (2000) teigia, jog tokie įgūdžiai – socialinės kompetencijos komponentas, tarnaujantis gebėjimui keisti efektyvius tarpasmeninius santykius, kai efektyvumas pripažįstamas ne tik paties, bet ir kitų individų. Combs, Slaby (1977) teigimu, socialiniai įgūdžiai – tai gebėjimas užmegzti ryšius ir sąveikauti socialiai priimtais būdais. Girdzijauskienė, Šimelionienė (1996) teigia, kad socialiniai įgūdžiai – tai socialinio elgesio formos, kuriomis siekiama geresnių tarpusavio santykių ir efektyvesnės sąveikos. Socialinius įgūdžius apibūdina Gambrell, 1995, (cit. Lekavičienė, Malinauskas, 2001) – mokėjimas atsisakyti; reagavimas į pastabas; mokėjimas prieštarauti; nutraukti nepageidautinus ryšius; atsiprašymas, pripažinimas klydus; mokėjimas džiaugtis pagirtam; pradėti pokalbį; mokėjimas pakalbėti; užbaigti pokalbį; paprašyti pagalbos; sakyti gerus žodžius; pasakyti, ką jauti. Rubin ir Martin (1994) teigimu, tai gebėjimas teikti pasiūlymus, kaip atlikti užduotį; domėtis, kaip sekasi kitiems; orientacija į pagalbą, o ne į kito valdymą; lygiavertiškumo, o ne pranašumo rodymas (cit. Bakutytė ir kt., 2013). Gudžinskienė, Daukšienė (2002), socialinius įgūdžius įvardija kaip gebėjimus:

- sugyventi su kitais asmenimis bei jų grupėmis, užmegzti ir plėtoti tarpasmeninius ryšius, rasti kompromisus, konstruktyviai spręsti konfliktus ;
- mokytis, dirbti ir kurti kartu su kitais asmenimis, padėti jiems, įtikinti ir patraukti siekiant įgyvendinti bendrą tikslą ;
- dalyvauti tautos ir bendruomenės kultūriniame, pilietiniame bei politiniame gyvenime, gerbti demokratinės visuomenės gyvenimo principus ir vertybes, rūpintis aplinka.

Dar socialiniai įgūdžiai moksliniuose tyrimuose grupuojami į esminius socialinius įgūdžius, kurie stiprina sveikatą ir gerovę (pvz., sprendimų priėmimas, kūrybiškas mąstymas, efektyvus bendravimas), ir situacinius socialinius įgūdžius – tai įgūdžiai, kurių prireikia tik tam tikrose gyvenimo situacijose (pvz., pasipriešinimas bendraamžių spaudimui, mokėjimas pateikti klausimus, mokėjimas pakalbėti, išklaudyti, mokėjimas užtikrintai elgtis, lyderiauti) (Caldarella, Merrell, 1997) .

Dažnai literatūroje apibendrintai išskiriami tokie socialiniai įgūdžiai (remiantis „Paauglių socialinių įgūdžių ugdymo programa“, 2010) :

Savęs pažinimas ir savigarba. Tai gebėjimas pažinti ir įvertinti savo asmenybės ypatybes, stiprybes ir silpnybes. Savęs vertinimas – tai kiekvieno žmogaus santykis su turimu *Aš* vaizdu, emocinis to santykio išgyvenimas. Tai individo savęs paties, savo savybių, galimybių ir vietos tarp žmonių vertinimas. Nuo jo priklauso žmogaus santykiai su kitais, jo savikritiškumas, reiklumas sau, pasiekimai, požiūris į savo laimėjimus ir nesėkmes, jo savijauta ir elgesys.

Gebėjimas bendrauti. Bendravimas – mūsų gyvenimo pagrindas. Jo metu įgyjame išminties, patyrimo, pasidaliname emociniu krūviu, realizuojame save, siekiame įvairiausių kolektyvinių tikslų (Ukanienė, 2003). Bendravimo įgūdžiai leidžia užmegzti ir išlaikyti draugiškus ryšius su aplinkiniais, išklaudyti kitus ir tiksliai išreikšti savo mintis, suprasti kito jausmus ir elgesio motyvus.

Gebėjimas priimti sprendimus. Tai galėjimas apibrėžti problemą, išsiaiškinti siekiamą tikslą, generuoti problemos sprendimo alternatyvas ir jas įvertinti bei rinkti tinkamiausią ir praktiškiausią. Tai atsakomybės už sprendimus ir padarinius prisiėmimas.

Gebėjimas spręsti konfliktus. Tai mokėjimas spręsti konfliktus konstruktyviai: įsisąmoninti konfliktą, atpažinti ir išreikšti jausmus, išsiaiškinti tikruosius poreikius ir norus, ieškoti problemos sprendimo ir priimti jį.

Gebėjimas valdyti jausmus. Visi emociniai išgyvenimai yra žmogaus vidaus gyvenimo dalis, kurie atitinka tą situaciją, kurioje jis yra, todėl jie nėra nei geri, nei blogi. Blogi gali būti veiksmai, elgesys ar bendravimo situacija. Jausmų ir emocijų valdymo įgūdžiai apima tris procesus: atpažinimą, įsisąmoninimą ir išreiškimą. Jausmus galima atpažinti iš kūno pojūčių, situacijos arba įvykių konteksto bei minčių. Jausmų įsisąmoninimas paprastai yra susijęs su

emocinės būsenos pavadinimu. Jausmai korektiškai išreiškiami vadinamaisiais Aš teiginiais. Labai dažnai jausmai yra nepriimami ir slepiami dėl įvairių priežasčių. Dažnai taip būna todėl, kad bijoma pripažinti savo jausmus arba žmogus mano, kad jam „nedera“ tokių emocijų išgyvenimų turėti (Bulotaitė, Pivorienė, Sturlienė, 2000). Nėra nei „gerų“, nei „blogų“ jausmų. Visi emociniai išgyvenimai yra mūsų vidinio gyvenimo dalis, kuri atitinka tą situaciją, kurioje šiuo metu esame (Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė, 1996).

Gebėjimas įveikti stresą. Stresas yra natūralus gyvenimo reiškinys, skatinantis veiklumą, išradingumą, netgi kūrybiškumą ir tobulėjimą. Tačiau per stiprus, dažnai pasikartojantis arba chroniškas stresas gali sukelti įvairių ligų, lemti priklausomybių atsiradimą. Svarbu mokytis atpažinti stresą ir jį įveikti. Tam padeda mokymasis aiškiai ir pozityviai mąstyti, atsipalaiduoti, paramos ieškojimas ir teikimas, fizinės sveikatos puoselėjimas. Pikūnas ir Palujanskienė (2005) teigia, „kad stresas – natūralus emocinis paauglio stovis. Krizės (streso) stovis – tai paauglio prasmingų alternatyvių pasirinkimų laikotarpis. Stresą paauglystėje galima nusakyti, kaip psichologinį žmogaus vystymąsi, kaip progresuojantį pusiausvyros tarp „aš“ ir „kiti“ kitimą.

Gebėjimas atsisakyti. Tai įgūdžiai tinkamai pasakyti „Ne“ tada, kai norima tai pasakyti, kad kiti suprastų pasiryžimą atsisakyti. Tai pasipriešinimas spaudimui. Kai žmogus pasitiki savimi, jo atsisakymas skamba tvirtai, ryžtingai, bet kartu ramiai.

Kritinis ir kūrybinis mąstymas. Sprendžiant problemas, ypatingą reikšmę turi kritinis mąstymas, t. y. gebėjimas atskirti faktus nuo išankstinių nuostatų ir nuomonių. Kritinis mąstymas apima klausimų kėlimą, atsakymų paiešką, nuomonių palyginimą ir sprendimų pasirinkimą. Taip pat numatoma perspektyva ir mokomasi iš patyrimo. Kūrybinis mąstymas yra laisvas, lankstus, nešabloniškas, atmetantis tai, kas akivaizdu ir įprasta, ir sutelkiantis dėmesį į įvairias sprendimo galimybes, o ne į vieną akivaizdžiausią.

Vertinant socialinių įgūdžių ugdymo esminius principus dėsniai pastebima socialinių įgūdžių apibrėžties problema (pateikiamos skirtingos sampratos interpretacijos): vienu autorių jie traktuojami kaip socialiniai, kitų autorių darbuose jau patenka į kognityvinių biheivioristinių įgūdžių, reikšmingų siekiant sėkmingai įgyvendinti delinkventinio elgesio nepilnamečių rehabilitacijos procesą, bloką (Šapelytė, 2003). Vadinasi, nustatant globos namų ugdytinių socialinių įgūdžių turinį, pagrindu galima laikyti santykių sritis, leidžiančias skirti bendravimo, veiklos ir bendradarbiavimo įgūdžius.(Raudeliūnaitė, Paigozina, 2009).

1.2. Nepilnamečių socialinių įgūdžių ugdymo(si) problema kintančioje visuomenėje

Mokslininkai ir specialistai, dirbantys socialinio darbo, socialinio ugdymo ir psichinės sveikatos srityse, skiria daug dėmesio rengti vaikus ir paauglius gyventi sudėtingoje visuomenėje. Ši mokslininkų ir praktikų rūpestį atskleidžia kylančios vaikų ir paauglių psichosocialinės problemos, kurioms spręsti siūloma skirti įvairias prevencines ir intervencines socialinių įgūdžių lavinimo priemones (Leliūgienė, 2003). Šiuolaikinėje rinkos ekonomikos visuomenėje vykstantys pokyčiai kelia naujus iššūkius visose gyvenimo srityse. Pokyčiai vyksta vis sparčiau ir pirmiausia technologijų srityse, nauji išradimai pateikiami ne kas valandą, o kas minutę (Winterhoff, 2011).

Sudėtinga socialinė ir ekonominė šalies būklė lemia dalies visuomenės kultūrinių, ypač dorovinių, vertybių nuosmukį, dėl to vis daugiau paauglių niekur nesimoko ir nedirba, valkatauja (Leliūgienė, 2003). Vaikus socializuoja daugelis visuomenės narių – tėvai, draugai, mokytojai. Prisideda ir per televiziją, filmuose, knygose pateikiami vaidmenų modeliai (Berns, 2009). Sumažėjęs vaikų ir paauglių užimtumas socialiai reikšminga veikla lemia mokyklos nelankymą, nusikalstamumą, dėl to atsiranda vis didesnė grėsmė šalies gyventojų genofondui, plinta socialinės našlaitystės reiškinys (Leliūgienė, 2004). Šiuolaikinius vaikus veikia daugelis tų pačių stresorių, kaip ir praėjusios kartos vaikus – tai nerimas dėl išsiskyrimo, konkurencija tarp brolių ir seserų, mokyklos keliami uždaviniai, draugų spaudimas, nepriklausomybės siekis. Tačiau šiandien vaikai taip pat susiduria ir su naujais iššūkiais – tai, pavyzdžiui, vartotojiškumas, pasikeitusios vertybės mokykloje, žiniasklaida, laisvalaikio praleidimo būdai, informacijos perteklius ir pernelyg didelės pasirinkimo galimybės. Taip pat reikia nepamiršti paminėti dar vieno aspekto, kuris daro didžiulę įtaką šiuolaikinio jaunimo socializacijai – tai technologiniai pokyčiai. Šiuolaikinė karta auga informacijos tinklų, skaitmeninių prietaisų, pažadų apie nenutrūkstamus ryšius laikais (Montgomery, 2000). Anot Diurkheimo (cit. Acus, Kraniauskas, 2007), sparčiai kintant ekonomikai, senosios dorovės normos pradeda nykti, auga individualizmas, skatinantis žmogaus godumą ir plėšrumą, dėl to padaroma daugiau nusižengimų kolektyvinėms normoms, nes niekas negali mobilizuoti visuomenės narių jų laikytis. Dėl šių priežasčių, yra kuriamos ir diegiamos įvairios elgesio keitimo ir ugdymo metodikos ir priemonės, kurios yra taikomos ne tik įvairaus tipo mokyklose, bet ir vaikų globos institucijose ir kitose organizacijose.

Idėjos, nurodančios, kokie visuomeniniai tikslai yra pageidautini, sudaro kitą kultūros aspektą. Šios idėjos vadinamos vertybėmis ir yra normų pagrindas. Anot sociologų, individo vertybinės nuostatos pradeda formotis ateinant paauglystės ir jaunystės metams (Kuzmickas, 2001). Jaunuolis tiesiogiai susiduria su vertybių įvairove ir jų pasirinkimo

problema. Vertybių supratimą ir pasirinkimą palengvina tiesioginis jų išgyvenimas konkrečios veiklos metu (Kvieskienė, 2003).

Visi paminėti visuomenės pokyčiai verčia žmones „būti parengtyje“ („kautis ar bėgti“ yra reakcijos į stresą), verčia greičiau kalbėti, dažniau pertraukinėti, nuolat ieškoti naujovių ir dirgiklių, siekti greitų rezultatų. Tai neišvengiamai veikia vaiko raidą ir socializaciją. (Vaikų socializacijos stiprinimas ir integracijos į darbo rinką galimybių didinimas, 2009). Dažnai tenka priimti sprendimus tokiose srityse, kuriose vaikas yra mažai patyręs ar visai nepatyręs. Todėl besikeičiančioje visuomenėje, labai svarbus šeimos vaidmuo. Šeima gali patarti, nukreipti reikiama linkme, būti pavyzdys vaikui. Tačiau, ką daryti kai šeimos nėra? Jei vaikas su visai šiais iššūkiais susiduria ugdyimo institucijose? Tuomet svarbiausias vaidmuo tenka specialistams, kurie dirba su šiais vaikais ir padeda jiems integruotis į besikeičiančią visuomenę.

1.3. Vaikų globos institucijų ugdytinių socialinių įgūdžių ugdymo (si) prielaidos

Rengiant vaiką savarankiškam gyvenimui, pabrėžiama socialinių ir asmeninių kompetencijų ugdymo svarba, akcentuojami praktinio pobūdžio gebėjimai. Nemažai mokslininkų nagrinėjančių tėvų globos netekusių vaikų ir paauglių socialinę ir edukacinę situaciją, akcentuoja, kad globos namų paskirtis – ne tik tenkinti auklėtinių bazinius poreikius, užtikrinti tinkamas psichosocialines raidos sąlygas, garantuoti jų ugdymą ir sveikatos priežiūrą, bet ir ugdyti savarankišką, gebančias sėkmingiau prisitaikyti besikeičiančioje aplinkoje bei atitinkamai veikti aplinką ir keisti ją, mokančias įveikti kylančius sunkumus asmenybes. (Samašonok, 2013). Pedagoginėje literatūroje nurodoma, kad ugdant mokinių socialinius įgūdžius ypač svarbūs gnostiniai, organizaciniai ir komunikaciniai pedagogo gebėjimai (Raudeliūnaitė, 2007).

Pastaruoju metu tiek mokslininkai, tiek praktikai skiria visa daugiau dėmesio globos institucijų ugdytinių savarankiško gyvenimo ugdymo problematikai. Keliami klausimai kaip kuo efektyviau ugdyti socialinius įgūdžius, kurie padėtų ugdytiniams prisitaikyti naujose situacijose ir padėtų jiems gyventi išėjus iš globos namų. Analizuojant skirtingų autorių mokslinius straipsnius, galima daryti prielaidą, kad socialinių įgūdžių ugdymui globos institucijose skiriama vis daugiau dėmesio. Tačiau šie pokyčiai, tik iš dalies padeda išspręsti kylančius sunkumus, kuriuos patiria ugdytiniai išėję iš globos namų.

Kaip teigia Čepukienė, Pakrosnis (2008), jaunuolių, paliekančių globos namus, yra menkas pasirengimas savarankiškam gyvenimui.

Merkio ir bendraautorių (2002) bei Snieškienės ir Bumblauskaitės (2005) teigimu, globos namuose vis dar menkos sąlygos vaikams įgyti ne tik socialinių, bet ir buitinių įgūdžių. Mokslininkai atkreipia dėmesį į tai, kad šiose institucijose pasigendama efektyvios ugdymo

sistemos bei tinkamos edukacinės ir psichosocialinės aplinkos kūrimo, kuri būtina rengiant globotinius savarankiškam gyvenimui (Samašonok, 2013). Būtina ieškoti būdų, kad ugdymo procesas būtų organizuojamas tinkamai, nes neparengus ugdytinio savarankiškam gyvenimui ir nesuteikus jam būtinų socialinių įgūdžių, ateityje jis susidurs su sunkumams.

Daugumos problemą tyrusių mokslininkų Merkio ir kt. (2002), Snieškienės, Bumblauskaitės (2005) požiūriu, globos namų veiklos turinys ir filosofija, nepaisant poslinkių, tokių kaip globotinių integracija į bendrojo lavinimo mokyklas, „šeiminio“ tipo socialinės edukacinės aplinkos kūrimas, programų įgyvendinimas siekiant ugdyti šių asmenų savarankiško gyvenimo įgūdžius pozityviaja linkme, keičiasi nežymiai (cit.Samašonok, 2013). Taip pat analizuojant mokslinę literatūrą, galima daryti išvadą, kad neskiriama pakankamai dėmesio socialinių įgūdžių ugdymui, kadangi egzistuojančios problemos vis dar lieka neišspręstos nei globos institucijose nei ugdytiniais jas palikus. Socialinių įgūdžių ugdymo procesas globos institucijose yra apsunkintas, kadangi ugdytiniais nėra suteikiama galimybių savarankiškai spręsti gyvenimiškas problemas, išbandyti skirtingus vaidmenis, ko pasėkoje yra ribojami natūralios socialinės sąveikos procesai, patirtinis ugdymasis.

Merkio ir bendraautorių (2002) teigimu, formalus veiklos organizavimas pagal suaugusiųjų sudarytas programas apriboja galimybę globos namų auklėtiniams semtis patirties iš gyvenimo, stabdo jų savarankiškumą, domėjimąsi aplinka. Snieškienės ir Bumblauskienės (2005) nuomone, globos namuose menkai diegiami savarankiškumo įgūdžiai, dažnai globotiniai auga „sterilioje aplinkoje“, jiems nesudaroma galimybių pažinti tikrąjį gyvenimą, savarankiškai spręsti problemas.

Kaip teigia Samašonok ir Gudonis (2007), socialinių įgūdžių įgijimas pagrįstas kognityviniu-socialiniu mokymusi. Tai reiškia, kad socialinis funkcionavimas priklauso nuo žinių, gebėjimų jas taikyti gyvenimiškose situacijose, efektyviai veikti aplinkoje, adekvačiai reaguoti į gyvenime iškylančias situacijas.

Mokslininkai (Johson, Johson, 2004), akcentuodami ugdytojo ir ugdytinio bendradarbiavimo sąsajas, nurodo šias socialinių įgūdžių ugdymosi charakteristikas: ugdymasis bendradarbiaujant turi potencialą padėti mokiniams pasijusti geriau patiems, geriau jaustis dėl kitų; socialiniai įgūdžiai turi būti ugdomi siekiant juos integruoti į natūralų ugdytinio elgesį; ugdymusi bendradarbiaujant sukuriama įsipareigojimai tarp mokinių; per mokymąsi bendradarbiaujant ugdomi pozityvūs bendraamžių santykiai; per mokymąsi bendradarbiaujant lavinamas grupinis identitetas, skirtingų žmonių priėmimas ir skirtingų požiūrių supratimas; mokymasis bendradarbiaujant skatina tai, kas yra dalis bendradarbiavimo sąlygų, siekiant bendrų tikslų; mokymasis bendradarbiaujant didina mokinio pasitikėjimą savimi (Bakutyte ir kt., 2013) .

Moksliniai tyrimai rodo, kad dauguma vaikų gyvenančių globos institucijose, nežino, kas yra buities darbai, o tai trukdo pasirengti savarankiškam gyvenimui. Todėl norint užtikrinti pozityvų ugdytinių pasirengimą gyventi savarankiškai, ugdytiniai turėtų būti ugdomi taip, kad sugebėtų tinkamai funkcionuoti visuomenėje. Diujo (1997) teigimu, individas tobulėja tik sprendamas realias problemas, todėl ypač svarbu skatinti ugdytinius pažinti dabartines sąlygas, ieškoti naujų idėjų, atskleisti naujus, dar nežinomus reiškinius, mokytis spręsti socialines situacijas, kaupiant gyvenimo problemų sprendimo patirtį sąveikoje su aplinka ir taip siekiant maksimalios ugdytinių gerovės (cit.Samašonok, 2013).

2 Skyrius. SOCIALINIŲ ĮGŪDŽIŲ UGDYMAS VAIKŲ GLOBOS INSTITUCIJOSE KAIP SOCIALIZACIJOS PRIELAIDA

Kaip pažymėjo Parson ir Bales (1955), socializacija, prasidėjusi šeimoje ir kitose socialinėse grupėse, institucijose ir erdvėse, kiekvieną individą integruoja į visuomenę skirtingai ir drauge sudaro galimybes kurti savo individualybės bruožus ir vertybes (cit. Kvieskienė, 2003). Vaiko socializacija yra ilgas ir sudėtingas procesas (Juodaitytė, 2002). Kiekviena visuomenė, kiekviename vystymosi etape sukurianti tam tikrą socialinių bei dorovinių vertybių sistemą, elgesio taisykles, idealus, pirmiausia suinteresuota tuo, kad vaikas suvoktų tai ir, pavertęs savastimi, galėtų tapti pilnateisis tos visuomenės narys. Dėl to visuomenė viena ar kita forma visada padaro tikslingą poveikį asmenybei, tačiau jai formuoti didžiulę įtaką daro įvairūs spontaniški, trumpalaikiai, gyvenamojoje aplinkoje pasireiškiantys reiškiniai (Leliūgienė, 2003). Socializacijos procesas – tai pusiaukelė tarp individo poreikių ir visuomenės reikalavimų. Kiekvienas individas yra socializacijos rezultatas. Ar jis bus pozityvus, visuomenės lūkesčių prasme, priklauso nuo daugybės veiksnių: šeimos, mokyklos, bendraamžių, grupės, žiniasklaidos ir bendruomenės.

Globos institucijų ugdytinių santykiai su vienu svarbiausių veiksnių – šeima – sutrikdyti. Šeimos vaidmenį šiuo atveju atlieka vaikų globos namų darbuotojai, todėl santykiai su jais daro stiprų poveikį psichosocialinei vaiko raidai, jo vertybių sistemos formavimuisi. Globotiniai patenka į globos namus iš šeimų, kuriose paprastai vyrauja nuostatos „kovoti už save“, „ginti savo teritoriją“ ir „neprašyti pagalbos“ (Vaikų socializacijos stiprinimas ir integracijos į darbą galimybių didinimas, 2007).

Socialinių institucijų vaidmuo vaiko socializacijos raidoje nevienodas. Vienos turi, trumpalaikį poveikį, kitos tikslingai bei nuosekliai veikia asmenybės formavimosi funkciją. Socializacijos institucijomis, prasmingai veikiančiomis augantį vaiką, laikoma šeima, kultūra, religija ir švietimas.

2.1. Socializacijos ne(sėkmę) lemiantys veiksniai ir jų valdymas

Socializacija prasideda nuo gimimo ir tęsiasi visą gyvenimą. Socializacija ne tik leidžia individui dalyvauti socialinių grupių ir visuomenės gyvenime, bet ir užtikrina pačios visuomenės egzistavimą ir nuoseklią socialinę tvarką. Socializuojantis žmogus perima tam tikras tradicijas ir socialines normas, leidžiančias jam formuoti savo pasaulėžiūrą, charakterio ypatybės, todėl ir socializacijos sėkmė ar nesėkmė gali priklausyti nuo daugelio įvairių veiksnių ir metodų, kuriais ji vykdoma (Bakutytė ir kt., 2013).

Valickas (1997) rašo, kad socializacijos proceso defektus gali nulemti patys įvairiausi faktoriai: auklėjimo klaidos šeimoje; atstūmimas ir izoliacija bendraamžių grupėje; nesėkmės ir neigiamų vertinimų dominavimas mokykloje; visuomenės informavimo priemonėse demonstruojamas smurtas ir prievarta; vaiko kognityvinės brandos sutrikimai. Dėl paminėtų priežasčių asmenybė gali jausti kaltę, nerimą, būti impulsyvi ir nedrausminga, egocentriška, paviršutiniška, nenuoširdžiai bendrauti su kitais žmonėmis, neatsakingai elgtis ir panašiai.

Beličeva (1993) išskiria keturias asmenybės socializacijos ypatumus lemiančias faktorių grupes:

1. psichologinius faktorius (pvz., konstitucinius – somatinius asmenybės ypatumus, įvairius fizinius defektus);
2. socialinius – psichologinius faktorius (pvz., auklėjimo ypatumus šeimoje ir mokykloje, asmenybės padėtį tarpasmeninių santykių sistemoje, visuomenės informavimo priemonių poveikį);
3. individualius – asmenybinius faktorius (pvz., vertybių sistemos ypatumus, savęs vertinimo lygį, savireguliacijos sugebėjimus);
4. socialinius – ekonominius faktorius (pvz., nestabilią ekonominę padėtį).

Daugeliu tyrimų įrodyta, kad viena iš esminių asmenybės socialaus elgesio ugdymo sąlygų, tiesiogiai lemiančių ir socializacijos procesų sėkmės perspektyvą, yra pagrindinių socialinių normų suvokimo, įprasminimo ir jų laikymosi socialinio funkcionavimo procese dermė, kuri gali būti pažeidžiama daugelio asmens kognityvinę ir psichosocialinę raidą trikdančių veiksnių (Bakutyte ir kt., 2013).

Didžiausią poveikį socializacijos procesui daro šeima, mokykla, bendraamžiai, darbas, religija ir visuomenės komunikacijos priemonės (Kvieskienė, 2004). Palankios ugdymo šeimoje sąlygos lemia sėkmingą biologinį, psichologinį ir socialinį individo vystymąsi, ir atvirkščiai – nepalankios sąlygos sukelia atitinkamų socialiai reikšmingų charakteristikų deficitą. Pagrindiniai elementai bandant rasti sėkmingus socializacijos modelius ir ugdant prosocialinį elgesį yra siekis pažinti save ir vadovauti savo karjerai, vadovauti artimoms ir tolimesnėms formalioms ir neformalioms asmenų grupėms, siekti bendro pozityviosios socializacijos tikslo, inicijuojant ir modeliuojant komandinę ir tinklinę socialinę partnerystę (Kvieskienė, 2007). Sėkminga socializacija siekia garantuoti vaikui ne tik maisto ir saugumą, suteikti žinių, bet ir ugdyti jo gabumus.

Sėkminga socializacija dažniausiai susijusi su sėkminga patirtimi branduolinėje šeimoje, o pažeidus šią patirtį, socializaciją gali koreguoti tik profesionalai: pedagogai, socialiniai pedagogai, jaunimo socialiniai darbuotojai, psichologai ar kiti profesionalai, gebantys adaptuoti

patikimas pozityviosios socializacijos metodikas, naudotis vadybinėmis ar konsultacinėmis kompetencijomis. Pozityviosios socializacijos bendriausias tikslas – suteikti bręstančiai asmenybei papildomų gebėjimų įveikti negatyviosios socializacijos padarinius, išmokyti vaikus, jaunimą ir suaugusiuosius valdyti savęs pažinimo ir savo socializacijos procesą (Kvieskienė, Indrašienė, 2008). Kad socialiai pažeistų, rizikos grupei priklausančių ir į nekokybišką socializaciją įtrauktų vaikų socialinė raida vėl taptų visavertė, reikalingos papildomos socialinės pedagoginės pagalbos ir elgesio korekcijos, pozityviosios socializacijos programos, originalūs prevencijos metodai ir papildomos intervencijos bei kitos pozityviosios socializacijos diskriminacijos priemonės (Kvieskienė, 2007). Todėl vaikų, gyvenančių globos namuose socializacija tiesiogiai priklauso nuo ten dirbančių specialistų.

2.2. Socialinės aplinkos įtaka asmenybės socialinių įgūdžių pokyčiams

Žmonių **socialinė aplinka** – tai jų gyvenimo ir darbo sąlygos, pajamų lygis, išsilavinimas ir bendruomenės, kurioms jie priklauso. Socialinė aplinka įtakoja asmenybės socialinių įgūdžių raidą ir jų pokyčius. Dažniausiai literatūroje galima aptikti tokius aspektus, kurie labiausiai įtakoja socialinių įgūdžių raidą ir jų pokyčius: šeima, mokykla, draugai, bendruomenė, žiniasklaida, ir informacinės technologijos.

Grakauskaitė, Kropaitė (2004) nurodo, kad, lavinant socialinius įgūdžius, svarbiausias vaidmuo tenka tėvams. Šeima – svarbiausias veiksnys, apsprendžiantis asmenybės tapsmą. Šeimos ryšiai bei tėvų santykiai su vaiku šiam yra pirmasis ir įtaigiausias bendravimo modelis (Navaitis, 1998).

Nasvytienės (2005) teigimu, šeima tai svarbiausia vaiko auklėjimo terpė, kur rūpinamasi vaiku ir jis saugomas, mokomas suprasti kitus ir save, formuojamas ir kontroliuojamas jo elgesys. Leliūgienės (2003) teigimu, šeimos vaidmeniui visuomenėje savo galia neprilygsta jokia kita institucija, nes būtent šeimoje formuojasi ir vystosi žmogaus asmenybė, susipažįstama su socialiniais vaidmenimis, kurie būtini normaliai vaiko adaptacijai visuomenėje.

Mokykla – antroji vaiko bendruomenė, į kurią vaikas patenka po šeimos ir kurioje socializuojasi, įgauna tam tikrus socialinius įgūdžius. Mokyklai tenka svarbus vaidmuo vaiko mokymo, asmenybės ugdymo ir socializacijos procesuose. Jei mokykla kartu su šeima skiepija vaikui teisingumą, padorumą, moralumą ir pilietines vertybes, tai vaikams, kurie ugdomi susitapatindami su suaugusiais, elgsis taip pat, kaups tas pačias vertybes (Kvieskienė, 2005).

Mokyklos tikslas – formuoti socialinius moksleivių įgūdžius, mokyti bendravimo meno, rengti vaikus gyvenimo sunkumams, didinti jų atsparumą įvairioms negandoms. Tai padės mokiniams dabar ir ateityje pasirinkti optimalius elgesio būdus (Bulotaitė ir kt., 2000).

Draugai - draugų, kaip socializacijos dalyvių, funkcija – padėti vaikui susivokti pasaulyje ir savyje, stebint iš kitos, ne iš šeimos perspektyvos. Tai socialinio palyginimo šaltinis. Iš draugų vaikas sužino apie savo gabumus. Dažnai vaikai ieško tam tikro vaidmens, kuriuo galėtų įsitvirtinti grupėje, gali išmėginti įvairius vaidmenis. Vėliau vaikui būna labai sunku atsisakyti įprastinio vaidmens grupėje. (Bakutytė ir kt., 2013). Mielke (1997) teigimu, kiekvienas vaikas priklauso tam tikrai bendraamžių grupei. Suslavičiaus (2006) teigimu, grupėje vyksta asmenybės socializacija, arba socialinis brendimas, grupei veikiant formuojasi žmogaus pasaulėžiūra, charakterio ypatybės. Todėl, galima daryti išvadą, jog grupėse lavėja gebėjimas bendrauti, gebėjimas bendradarbiauti, gebėjimas spręsti konfliktus ir ieškoti kompromisų, socialinė atsakomybė ir tolerancija. Tačiau kaip ir šeimoje, taip ir bendraamžių grupėje galima išmokyti tam tikro elgesio. Jis gali būti ir teigiamas, ir neigiamas. Kalbant apie pastarąjį, atsitinka ir taip, kad bendraamžiai tampa didesniu autoritetu nei tėvai.

Bendruomenė - bendruomenėje svarbiausias elementas yra žmonės, turintys tą patį interesą. Bendruomenės paskirtis – suteikti priklausymo, draugystės jausmą ir sudaryti sąlygas vaikų socializacijai. Į bendruomenę įeina ir visuomenės grupės, kurios taip pat svarbios socializacijos procesui. Viena tokių visuomenės grupių funkcijų – pateikti vaikams skirtingas gyvenimo perspektyvas: praplėsti jų patirtį, pamokyti naujų statusų ir vaidmenų. Tai gali keisti vaiko požiūrį į save, jo savivertę (Bakutytė ir kt., 2013).

Žiniasklaida – tai visuomenės informavimo priemonė – turinti įtakos visuomenės moralės ir dorovės normų formavimuisi. Uznieņs (2004) teigimu, žiniasklaida turi įtakos vaikų socialinių įgūdžių formavimuisi ir vardina šiuos įgūdžius: sprendimų priėmimo, problemų sprendimo, kūrybiško mąstymo, kritinio mąstymo, efektyvaus bendravimo, asmeninio bendravimo, savęs pažinimo, emocijų valdymo, empatijos, streso įveikimo. Tačiau Valickas (2004) išskiria šiuos galimus smurtinės žiniasklaidos sukeltus efektus:

- agresyvių minčių tinklų aktyvinimas ir plėtojimas;
- susilpnėjęs agresyvių reakcijų slopinimas ir agresijos pateisinimas;
- modeliavimo efektai;
- sumažėjęs jautrumas;
- pakitusi pasaulio samprata.

Kvieskienė (2004) įžvelgia ryšį tarp nedidelių akademinų laimėjimų, smurtinių televizijos laidų žiūrėjimo ir vaikų smurtinio elgesio. Vaikai, kuriems prasčiau sekasi mokslas, paprastai daugiau laiko praleidžia žiūrėdami televizijos laidas nei geriau besimokantys mokiniai. Atitinkamai blogiau besimokantys vaikai turi daugiau galimybių stebėti agresyvaus elgesio modelius. O kadangi šių vaikų galimybės, sprendžiant įvairias problemas paprastai yra labiau

ribotos nei sėkmingai besimokančių mokinių, tai atsiliekantys vaikai dažniausiai panaudoja tuos smurtinius problemų sprendimo būdus, kuriuos jie mato televizijos laidose.

Galima daryti išvadą, kad žiniasklaida formuoja ir teigiamus ir neigiamus vaikų ir paauglių socialinius įgūdžius.

Informacinės technologijos (kompiuteriai, vaizdo žaidimai, mobilieji telefonai). Moksliniai tyrimai rodo, kad kompiuteriai, mobilieji telefonai bei vaizdo žaidimai stipriai veikia šias asmenybės gyvenimo sritis: ugdymą, laisvalaikį, ankstyvus socialinius ryšius ir sveikatą. Santykio tarp žmogaus ir kompiuterio išeitys svyruoja tarp dviejų kraštutinumų: naudos ir žalos. Be suaugusiųjų priežiūros paliktiems nepilnamečiams dėl ilgalaikio naudojimosi kompiuteriu gali kilti rimtų fizinių, socialinių ir psichologinių problemų. Tinkama vaikų priežiūra padeda šios žalos išvengti (Šeimos santykių institutas, 2014).

Pasak Radzevičienės (2000), globos namų auklėtinių socializacija, emocinė, psichologinė būseną labai priklauso nuo to, kokiame amžiuje vaikas pateko į globos namus, kokia buvo jo patirtis iki tol. Kaip paradoksalų reiškinių autorė įvardija faktą, kad kuo vėliau kūdikis patenka į globos įstaigą, tuo geresnė jo socialinė adaptacija, nes jis, nors ir buvo auginamas žemo sociokultūrinio išsivystymo sistemoje, sąveikavo su tam tikru žmonių ratu ir motiną matė dažniau, nei augdamas globos institucijoje. Kuo ankstyvesniame amžiuje vaikas nukreipiamas į globos instituciją (net ir nepatyręs smurto, bausmių, pirminės psichinės deprivacijos), tuo sunkiau vyksta jo socialinė adaptacija.

Dėl šios priežasties, siekiant kuo pozityvesnio socialinio įgūdžių ugdymo, labai svarbu, ugdytiniui patekus į globos namus, kuo labiau išlaikyti buvusius santykius ir ryšius: nekeisti mokyklos, būrelio, ieškoti galimybių bendrauti su buvusiais draugais, kaimynais.

2.3. Socialinių įgūdžių ugdymo(si) teorinės ir praktinės modeliavimo prielaidos

Pasak Radzevičienės (2006), vaikams, esantiems globos institucijose, formuojasi nesaugus prierašumas. Globos institucija gali patenkinti fiziologinius (maisto, miego, šilumos) vaikų poreikius, tačiau psichiniai poreikiai (bendravimo, saugumo jausmo, prierašumo, teigiamų emocijų patyrimo ir kt.) yra tenkinami minimaliai. Dėl šių priežasčių yra veikiama vaiko emocinė raida, socialiniai įgūdžiai, santykiai su kitais žmonėmis. Samošinok (2005) jai pritaria ir teigia, kad globos namuose gyvenantys paaugliai pasižymi menkesniu kompetencijos lygiu, ateities tikslų neapibrėžtumu, emocinio vystymosi sulėtėjimu, socialinių įgūdžių ir pažintinio aktyvumo stoka, elgesio problemomis, prastesniu savęs suvokimu ir vertinimu. Pasak Braslauskienės (2000), globos namų pedagogai rūpinasi, kad vaikams nieko netrūktų, kad jie turėtų nors minimalų aprūpinimą ir jokių rūpesčių. Tačiau taip elgdami suaugę nesuformuoja

vaikams vertybinio požiūrio: jie nežino darbo, pinigų vertės, neturi daugelio įgūdžių, kurių prireiks gyvenime. Todėl jaikus vaikų egzistavimas, aprūpinimas viskuo yra tik kliūtis ateityje. Vaiko asmenybės formavimosi sėkmė vaikų globos namuose gali laiduoti tik tarpusavio pasitikėjimu grįstas vaiko ir su juo dirbančių specialistų efektyvus bendradarbiavimas. Svarbiausias specialistų tikslas – ugdyti socialinius įgūdžius, kurie ateityje lemia vaiko asmenybės vystymosi ir jo integracijos į visuomenę sėkmę. Kiekvienas specialistas yra atsakingas už tam tikras vaiko socializacijos sritis. Paprastai jų vaidmenys yra apibrėžti pareigybinėmis instrukcijomis, tačiau taip pat jie dalyvauja vaiko gyvenime užimdami neformalų vaidmenį – padėjėjo, vertintojo, stebėtojo, tarpininko tarp vaiko ir mokyklos ir pan. (Bakutyte ir kt., 2013). Šių specialistų darbas globos institucijose yra pakankamai sudėtingas, o svarbiausia, kad neįmanoma rasti vieno modelio, pagal kurį būtų ugdomi socialiniai įgūdžiai globos namų ugdytiniams. Taip yra todėl, kad į globos ugdymo įstaigas patenka įvairaus likimo vaikai, o jų fizinis ir psichinis vystymasis yra skirtingas. Taip pat ugdytinių fizinis amžius neretai nesutampa su jų biologiniu amžiumi, todėl globos įstaigų specialistams atsiranda sunkumų ugdymo procese bei ruošiant juos gyvenimui, o patiems ugdytiniams – įsisavinant viską, ko prašo specialistai. Dar viena problema su kuria susiduria specialistai, tai - sunkiai auklėjami ugdytiniai. Vieni jų per tam tikrą laiką pasitaiso, kiti lieka agresyvūs, nepriima teisingo gyvenimo būdo. Taip atsitinka dėl to, kad jie yra iš sunkių socialinių šeimų, gimę ir auge be priežiūros, todėl globos institucijų tikslas – suteikti jiems paramą, kurios neturėjo, augdami su tėvais. Taip pat reikia pridurti, kad globos institucijos ugdytiniui yra pakankamai sunku suprasti socialinį funkcionavimą, visuomenėje vyraujančias normas, prisiimti atsakomybę, kadangi jų elgesio įvairiose situacijose stereotipai yra skirtingi nuo visuomenėje vyraujančių stereotipų ir negali taip greitai pasikeisti. Leliūgienė (2003) tyrė, kokiais aspektais vykdoma socializacija ir ugdomi socialiniai įgūdžiai globos institucijose:

Socialiniu aspektu – globos institucijų ugdytiniai neturi stipraus kontakto su išoriniu pasauliu, institucijos veiklą reglamentuoja griežtos vidaus tvarkos taisyklės, ko pasekoje, nukenčia ugdytinių socialiniai poreikiai (pvz. bendravimo, realaus gyvenimo įvaizdžio formavimosi, emocinio pasitikėjimo). Visa tai apsunkina globos namų ugdytinių socializacijos procesą. Nugalėti auklėtinių išorinio pasaulio nepasitikėjimo baimę galima tik sustiprinus jų socialinius ryšius.

Teisiniu aspektu – globos institucijų ugdytinių savo teisių žinojimas padėtų įsilieti į suaugusiųjų gyvenimą, todėl į ugdymo procesą reikėtų įtraukti ugdytinių supažindinimą su šeimos teisės pagrindais, tėvų atsakomybe dėl vaikų auklėjimo. Tai padėtų ugdant atsakomybės jausmą.

Doroviniu aspektu – rengiant ugdytinius savarankiškam gyvenimui yra sunku suformuoti šeimos vertybių orientaciją. Patyrę tėvų išdavystę, išėję gatvės gyvenimo mokyklą, šitie vaikai dažnai būna agresyvūs, nusivylę, praradę supančios aplinkos adekvačią moralinę vertę. Todėl labai svarbu išmokyti ugdytinius gyventi pagal įstatymus ir etikos normas.

Psichologiniu aspektu – psichologinio pobūdžio problemos vaikų globos namų auklėtinius lydi visą gyvenimą. Dažniausiai jie turi problemų bendraujant tarpusavyje ar su kitais visuomenės nariais, jiems dažnas emocinis šaltumas arba išskirtinis prisirišimas, kartais pasireiškia agresyvumas. Dažniausiai jie nesugeba suprasti kitokio požiūrio, kuris skiriasi nuo jų, nepripažįsta kitų žmonių teisės turėti savo skonį ir įpročius. Šie būdo bruožai vaikų globos namų auklėtiniams trukdo spręsti konfliktus ir sudaro papildomų sunkumų, pavyzdžiui, adaptuojantis šeimoje.

Edukaciniu aspektu – tarp buvusių globos institucijų ugdytinių yra atsakingų žmonių, kurie rūpinasi savo šeimomis, tačiau nemažai yra ir tokių, kurie ateityje atsisako savo vaikų, atiduodami juos į globos institucijas. Manoma, kad taip nutinka todėl, kad vaikystėje jie neturėjo pavyzdžio (motinos ir tėvo, šeimos), kuriuo galėtų sekti. Nepatyrę gyvenime gerų santykių su artimaisiais šeimoje, jie neturi galimybės išreikšti tokius jausmus kaip rūpestis, meilė, užuojauta. Todėl, siekiant sėkmingos ugdytinių socializacijos yra būtina ugdyti šiuos įgūdžius.

Ūkiniu – ekonominiu aspektu – silpnas profesinis ir darbinis pasirėngimas vaikų globos namuose sąlygoja auklėtinių nesugebėjimą vertinti materialinį – buitinį savarankišką gyvenimą. Buvę globos institucijų ugdytiniai pasižymi nemokėjimu planuoti, paskirstyti savo biudžetą, protingai pasirinkti pirkinius. Todėl siekiant sėkmingos socializacijos yra būtina į globos institucijų veiklą įvesti šių įgūdžių formavimo veiklas.

Globos institucijos ugdydamos socialinius įgūdžius, atsižvelgiant į ugdytinių amžių, gali taikyti jau esamas socialinių įgūdžių ugdymo programas arba modeliuoti savo, pagal ugdytinių poreikius. Mažesniems gyventojams (5 – 7) metų pedagogai gali taikyti programą „Zipio draugai“. Programa pagrįsta teorija, teigiančia, kad vaikai nuolatos įvairiomis aplinkybėmis bendrauja su kitais žmonėmis – šeimos nariais, pedagogais, draugais, kaimynais ir kitais vaikais. Nuo to, kaip gerai jie sutaria su aplinkiniais ir kaip sėkmingai įveikia sunkumus bei stresines situacijas, ir priklauso jų pačių nuomonė apie save ir apie kitus žmones. Nuo to priklauso ir tai, kaip vaikai sugeba prisitaikyti prie įvairių gyvenimo aplinkybių, bei tai, kiek laimingi ar nelaimingi jie jaučiasi. Kitais žodžiais tariant, nuo sugebėjimo įveikti įvairius sunkumus bei naudotis kitų žmonių parama ir priklauso vaiko emocinė būseną. Ši programa moko įveikimo būdų, kurie skatina vaikus padėti kitiems. Pagalba, pagarba vienas kitam, įsivaizdavimas, kaip jaučiasi kitas (empatija), ir bendradarbiavimas - pagrindinės „Zipio draugų“ vertybės. Ši

programa yra vertinga tuo, kad rūpinasi vaikų emocine būseną, remiasi moksliniais tyrimais, gali būti pritaikyta įvairioms kultūroms. Programos „Zipio draugai“ metodinę medžiagą sudaro aplankas pedagogui ir 8 dideli spalvingi plakatai. Aplanke pedagogui yra kiekvienai programos temai skirta knygelė (6 knygelės). O kiekvienoje jų – atskiras pasakojimas, apie programos herojus dvynukus Lilą ir Tigą bei jų draugą vabaliuką Zipį. Kiekvieną pasakojimą palydi komplektas iliustracijų, padedančių pedagogui vesti valandėlę, o vaikams geriau susipažinti su pagrindinių veikėjų ir jų draugų nuotykiams. Skirtingose programos dalyse yra skirtingas iliustracijų skaičius – nuo 5 iki 9. Be iliustracijų, kiekviename metodinės medžiagos aplanke yra užduočių formos vaikams, grįžtamojo ryšio anketėlė vaikams ir atmintinė pedagogui.

Vyresnio amžiaus ugdytinių socialiniams įgūdžiams lavinti gali būti taikomi tokie metodai kaip:

Vaidybiniai žaidimai – tai socialinių įgūdžių ugdymo metodas, padedantis modeliuoti realų elgesį ir sukuriantis saugesnę atmosferą plėsti elgesio alternatyvas. Žaisdami vaikai išreiškia save ir savo jausmus. Žaidimu imituodami, kopijuodami suaugusiuosius, vaikai išmoka tam tikrų socialinių vaidmenų. Tokie žaidimai padeda modeliuoti realų elgesį, ko pasėkoje vaikai yra įstumiami į tokias situacijas, su kuriomis gali susidurti ateityje (Šniras, 2005).

Piešimas, istorijų ar pasakų kūrimas, jų inscenizavimas ar kita kūrybinė veikla suteikia ugdytiniams progą iširti savo jausmus, suprasti savo elgesį, rasti vienokį ar kitokį sprendimą, o vėliau pabandyti jį pritaikyti realiai (Samašonok, Gudonis, 2007). Lepeškienės (1996) teigimu, vaikai mokosi iš juos supančios aplinkos, tai ką jie pamato arba išgirsta.

Grupių metodas. Šis metodas padeda ugdytiniams atsiskleisti, laisvai išreikšti savo mintis, išklausti kitus. Ugdytiniai mokosi bendrauti, o ugdytojai gali stebėti jų bendravimo įgūdžius ir pakreipti juos tinkama linkme. Tokie autoriai kaip Šniras (2005) ir Lepeškienė (1996) analizuodami socialinių įgūdžių ugdymo metodus, analizavo ir darbo grupėse metodą kaip tinkantį ugdyti vaikų ir paauglių socialinius įgūdžius. Pasak Grakauskaitės, Kropaitės (2004), grupėje lavėja šios asmeninės savybės: pasitikėjimas savimi, gebėjimas prisiimti atsakomybę už save, gebėjimas įvertinti bei išplėsti savo galimybes, asmeninių vertybių įsisąmoninimas, pasirengimas mokytis ir tobulėti, motyvacija ir iniciatyvumas, pasirengimas veikti, gebėjimas valdyti stresus ir baimes, kūrybiškumas ir vaizduotė, sugebėjimas spręsti problemas.

Markauskienės (1998) teigimu, reikėtų taikyti tokius socialinių įgūdžių ugdymo metodus: pokalbius, diskusijas, debatus, žaidimus, testus, anketas, interviu, „minčių lietus“, įvykių, faktų, dokumentų analizę.

Kiekvieno ugdymo įgūdžio yra mokoma etapais: įgūdis demonstruojamas; vėliau išmėginamas žaidžiant (vaidinant) įvairias situacijas; kiti grupės dalyviai ir specialistai dalijasi įspūdžiais apie

tai, kaip jiems sekėsi: pagiria, paskatina (grįžtamasis ryšys); galiausiai naudojant įvairius būdus stengiamasi, kad vaikai taikytų naujai išmoktą įgūdį realaus gyvenimo situacijose (Socialinių įgūdžių ugdymo vadovas, 2001). Labai svarbu, kad ugdytinis mokėtų išmoktą elgesį pritaikyti realiame gyvenime, o ne tai, kad jis išmoktų jį suvaidinti. Išmokto elgesio įtvirtinimas ir pritaikymas priklauso nuo mokymosi aplinkos, priemonių, personalo, paskatinimo rūšių, užduočių instrukcijų.

Galima teigti, kad pagrindinis socializacijos tikslas globos institucijoje – rengti vaiką savarankiškai gyventi: socialiniu, teisiniu, doroviniu, psichologiniu, edukaciniu, ūkiniu aspektais. Socialinio ugdymo tikslas – ne tik visapusiškas fizinis, psichinis, protinis ir dorinis išsivystymas, bet ir sėkminga socializacija bei siekis visapusiškos vaiko gerovės, kad vaikas, patekęs į globos namus nesijaustų, išplėstas iš gyvenimo ir neprarastų dvasinės pusiausvyros (Leliugienė, 2003). Neparinkus tinkamų ugdymo metodų ir būdų, taip pat apribojus galimybę spręsti gyvenimiškas problemas, nesuteikus žinių ir nesuformavus praktinių įgūdžių, negali būti ir kalbos apie globalinių sėkmingą socialinių įgūdžių formavimąsi (Samašonok, Gudonis, 2007).

3 skyrius. VAIKŲ GLOBOS INSTITUCIJŲ UGDYTINIŲ SOCIALINIŲ ĮGŪDŽIŲ RAIDA: TENDENCIJOS IR PERSPEKTYVOS.

TYRIMO REZULTATAI

3.1. Tyrimo metodologija

Tyrimo tikslui pasiekti buvo pasirinktas kokybinio tyrimo pusiau struktūruotas interviu. *Kokybinis tyrimas*, leidžia įvairiapusiškai pažvelgti į problemą per unikalią žmogaus patirtį apie tiriamąjį reiškinį. Pasak Bitino (2008), kokybinis tyrimas tai socialinės patirties nagrinėjimo priemonė, pagrindas priimti diagnostinius sprendimus apie pažinimo objektą. Kokybinio tyrimo metodologija įgalina tyrėją tęstinai plėtoti žinias apie situaciją, nes tyrėjas siekia apibūdinti socialinę realybę. Kardelio (2002) teigimu, kokybinuose tyrimuose pateikiamų pavyzdžių gausa yra siekiama leisti skaitytojui pajusti duomenų prasmę ir suteikti sąlygas susidaryti savo nuomonę. Kokybinio tyrimo metodika leidžia giliau pažvelgti į tiriamąjį objektą, tyrinėti tam tikrai žmonių grupei būdingą situaciją (Tidikis, 2003). Mažeikienė (2000) pažymi, kad kokybinio tyrimo šalininkai teikia ypatingą dėmesį interviu metodui, kaip vienam iš būdų prisiliesti prie realių procesų. Kokybinio tyrimo metodo pasirinkimą lėmė tai, kad kokybiniai tyrimai siekia išsiaiškinti kaip individai suvokia pasaulį, konstruoja socialinę realybę, kaip jų kuriamos prasmės, lemia jų elgesį (Kardelis, 2002).

Apibendrinant kokybinio tyrimo privalumus, reikia išskirti tokius aspektus:

- Gilumas ir atvirumas;
- Situacijos matymas tiriamojo akimis;
- Dedamos pastangos išvengti išankstinių nuostatų;

Tačiau, pasak Žydžiūnaitės (2007), galima išskirti tokius kokybinio tyrimo trūkumus:

- Daug duomenų, kuriuos sunku susisteminti;
- Egzistuoja tendencija ignoruoti informaciją, kuri prieštarauja iškeltai hipotezei;
- Tendencija perdėtai reaguoti arba nereaguoti į naują informaciją.

Šiuo tyrimu siekiama atskleisti globos namų ugdytinių socialinių įgūdžių raidą, jos tendencijas bei perspektyvas.. Atsižvelgiant į tyrimo tikslą, buvo pasirinkta pusiau struktūruoto interviu forma ir iš anksto buvo numatyti raktiniai interviu klausimai (žr. 1 priedą). Duomenys buvo apdoroti taikant turinio (content) analizės metodą.

Pagal Žydžiūnaitę (2004), turinio (content) analizės pagrindinės dalys šios:

- 1) daug kartų skaitomas tekstas;
- 2) remiantis „raktiniais“ žodžiais, išskiriamos manifestinės kategorijos;
- 3) atliekamas kategorijų turinio skaidymas į subkategorijas;
- 4) atliekamas kategorijų ir subkategorijų interpretavimas bei pagrindimas iš teksto

išskirtais įrodymais.

Kaip jungiamoji kokybinio tyrimo grandis buvo atlikta *Mokslinės literatūros analizė* po kokybinio tyrimo etapo. Išanalizuota mokslinė literatūra pagilino supratimą apie tiriamąjį reiškinių – globos namų ugdytinių socialinių įgūdžių raidą.

Kokybinio tyrimo etika. Tyrimų dalyviams buvo suprantamai paaiškinti tyrimo tikslai ir rezultatai, akcentuojant dalyvavimo savanoriškumo, anonimiškumo principus, bei laisvą respondentų apsisprendimą dalyvauti tyrime.

3.2. Tyrimo dalyviai

Kokybinio tyrimo imties sudarymo charakteristika. Kardelio (2002) teigimu, kokybinei tyrimo imčiai sudaryti netaikomi griežti tūrio reikalavimai, nes duomenų reprezentatyvumą lemia ne atsitiktiniai tiriamųjų pasirinkimo būdai, o lankstūs vienokie ar kitokie teoriniai teiginiai. Kokybiniame tyrime informaciją apie globos institucijų ugdytinių socialinių įgūdžių raidą pateikė 2 socialinio pedagogo kvalifikaciją turintys specialistai, dirbantys globos institucijoje ir 8 globos institucijos ugdytiniai. Kad tikslingai atlikti tyrimo analizę ir išanalizuoti socialinių įgūdžių raidą globos institucijose, pasirinkti ugdytiniai buvo suskirstyti į dvi grupes po 4 asmenis:

1. Ugdytiniai, kurie gyvena globos namuose nuo kūdikystės;
2. Ugdytiniai, kurie gyvena globos namuose nuo 5-6 metų.

Tyrimo dalyvių amžius 11-14 metų. Tokio amžiaus grupė pasirinkta todėl, kad paauglystės laikotarpiu dalis socialinių įgūdžių jau yra susiformavę, o dalis dar formuojasi. Taip pat vyksta esminis pasirengimas savarankiškam gyvenimui.

3.3. Kokybinio tyrimo rezultatai

Anot Žydžiūnaitės (2003), kokybinės turinio analizės tikslas – suskaičiuoti informaciniame masyve tyrimui įdomius prasminius vienetus. Kokybinė tyrimo analizė buvo atlikta remiantis daugkartiniu teksto skaitymu, kategorijų turinio išskaidymu į subkategorijas ir jų interpretavimu bei jų pagrindimu iš teksto ekstrahuotais įrodymais. Turinio analizė remiasi interpretacija, todėl kategorijų ir subkategorijų išskyrimas buvo kūrybiškas procesas, kuriuo siekta atkoduoti tekste esančias prasmes.

Demografinės respondentų charakteristikos

Imties dydis	N=10 (Specialistai N=2; Ugdytiniai N=8)
Lytis	Specialistai N=2 (moterys) Ugdytiniai N=2 (moterys) N=6 (vyrai)

3.3.1. Globos institucijų ugdytinių jausmų suvokimo įgūdžių analizė

Visi emociniai išgyvenimai yra žmogaus vidaus gyvenimo dalis, kurie atitinka tą situaciją, kurioje jis yra, todėl jie nėra nei geri, nei blogi. Blogi gali būti veiksmai, elgesys ar bendravimo situacija. Jausmų ir emocijų valdymo įgūdžiai apima tris procesus: atpažinimą, įsisąmoninimą ir išreiškimą (Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė, 1996). Paaugliams suvokti, ką jauti, yra labai svarbu ir ypatingai svarbu šiuos išgyvenimus mokėti įvardyti. Galime teigti, kad jausmus pažinti ir juos išreikšti pirmiausia moko tėvai, jie yra pirmieji vaiko mokytojai. Globos namuose nuo kūdikystės gyvenantys vaikai tų “pirmųjų” mokytojų, neturi. Taip pat vaikai dažnai stengiasi pabėgti nuo tų jausmų, kurių jie nenori suvokti. Dažnai taip būna todėl, kad bijoma pripažinti savo jausmus, arba žmogus mano, kad jam „nederą“ tokių emocinių išgyvenimų turėti (L. Bulotaitė, R. V. Pivorienė, N. Sturlienė 2000).

Ugdytinių nuo kūdikystės gyvenančių globos institucijose gebėjimas atpažinti ir išreikšti jausmus

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ĮRODANTIS TEIGINYS
Savo jausmų atpažinimas	Supratimas, kas yra laimė	...Kai būnu laimingas tada būnu labai geras...(2) ...Žinau, dabar esu nelaiminga, nes tėviai mane gražino..
	Supratimas, kas yra liūdesys	...Jeigu esu liūdnas, tada palieku piktas...
	Supratimas, kas yra išgąstis	...Aš nebūnu išsigandęs... (2) ...nieko nebijau... Aš išsigąstu brolio jeigu mušasi...
	Supratimas, kas yra pyktis	..būdavau kartais ir pikta, gal dėl to tėviai mane gražino...
Savo jausmų reiškinio būdai	Laimės išraiška	...kai būnu laimingas, nesimušu su broliu... tada nesiginčiju su socialinėm...
	Liūdesio išraiška	...kai man liūdna tada einu sportuoti... būnu vienas...

	Pykčio išraiška	...Kai būnu piktas tada keikiuosi, šūkauju, kartais mušu brolių..., kai būnu piktas, būna blogai..., daužau sienas ir spardau viską...
--	-----------------	--

Analizuojant ugdytinių gyvenančių globos institucijose nuo kūdikystės gebėjimą atpažinti ir tinkamai išreikšti savo jausmus, paaiškėjo, kad ugdytiniai susiduria su dideliais sunkumais atpažindami liūdesį, kadangi jis persipina su pykčiu, įvardinti, kas yra išgąstis, kadangi jų teigimu, tokio jausmo neturi. Taip pat paaiškėjo, kad laimės sąvoka persipina su ugdytinių geru elgesiu institucijoje. Viena ugdytinė sugebėjo įvardinti savo dabartinę būseną. Jos teigimu, ji jaučiasi liūdna, kadangi įtėviai ją gražino į globos namus. Galima daryti prielaidą, kad gyvenant su įtėviais, jos jausmų suvokimas formavosi.

3 lentelė

Ugdytinių patekusių iš šeimų į globos institucijas gebėjimas atpažinti ir išreikšti jausmus

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ĮRODANTIS TEIGINYS
Savo jausmų atpažinimas	Supratimas, kas yra laimė	...esu laiminga kai galiu šokti... esu laimingas kai brolis grįžta iš Anglijos... esu laimingas kai būnu laimingas...
	Supratimas, kas yra liūdesys	...Liūdna būna tada kai reikia iš namų pareiti į globos namus... kai jis [brolis] išvažiuoja, tada nuliūstu...
	Supratimas, kas yra išgąstis	...Išsigąsdavau visada kai tėtis mušdavo mamą..
	Supratimas, kas yra pyktis	...labai retai būnu pikta...dabar esu piktas, nes pažadino, o dabar atostogos...
Savo jausmų reiškimo būdai	Laimės išraiška	...Kai būnu laiminga tada šoku...
	Liūdesio išraiškos	...kai būnu liūdnas, tada užsidarau kambaryje...
	Pykčio išraiškos	...jeigu pykstu, tada būnu susiraukęs...
	Išgąščio išraiška	...pasislėpdavau arba pabėgdavau iš namų...

Ugdytiniai, kurie pateko į globos institucijas nuo 5-6 metų lengviau atsakė į klausimus apie jausmus, jų atpažinimą bei reiškimo būdus. Jie sugebėjo apibūdinti liūdesį ir daugiausiai siejo jį

su šeima, kurią turi. Taip pat laimės jausmas jiems siejosi su artimaisiais – tėvais, broliais. Tai reiškia, kad augdami šeimoje, kad ir kokia ji buvo, jie dalinosi emocijomis, jausmais, įgijo prierašumą prie savo artimųjų.

Iš gautų atsakymų, galima daryti prielaidą, kad vaikai, kurie gyveno šeimose aiškiau žino, ką jaučia ir išgyvena, o vaikai, gyvenantys globos namuose, net tokį jausmą kaip laimė įvardija nekonfliktavimą su juos supančia aplinka. Taip pat jaučiasi didžiulis atotrūkis nuo to kaip globos institucijų ugdytiniai, kurie gyveno šeimose iki 5-6 metų ir, kurie negyveno visiškai šeimose, apibūdina pyktį ir kaip jį išreiškia. Vaikai, kurie nuo kūdikystės gyvena globos namuose įvardijo, kad pykčio metu šaukia, mušasi, keikiasi ir demonstruoja kitokį neigiamą elgesį. Vaikai, kurie prieš tai gyveno šeimose, įvardijo, kad pykčio metu dažniausiai būna „susiraukę“. Vaikai, kurie negyveno šeimose nesugebėjo įvardinti, kas yra išgąstis ir teigė, kad tokio jausmo neturi ir nieko nebijo, o tie, kurie prieš patekdami į globos institucijas gyveno šeimose, teigė, kad labiausiai juos gąsdindavo smurtas artimoje aplinkoje. Taip pat skyrėsi atsakymai, paklausus, kas jų manymu yra liūdesys ir ką jie jaučia kai būna liūdni. Tie, kurie gyveno globos institucijose nuo kūdikystės, nesugebėjo atskirti liūdesio nuo pykčio.

4 lentelė

Ugdytinių nuo kūdikystės gyvenančių globos institucijose gebėjimas atpažinti kitų žmonių jausmus

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ĮRODANTIS TEIGINYS
Poreikis suprasti ir pažinti kitų žmonių jausmus	Gebėjimas suprasti artimų žmonių jausmus	...kai „mama“ [globėja] pykdavo ant manęs arba kai „tėtis“ šaukdavo, suprasdavau, kad jie yra pikti... turiu 5 brolius tai suprantu kai jie būna nuliūdę, arba pikti... Aš matau kai brolis būna piktas, tada aš bijau...
	Gebėjimas ir poreikis suprasti draugų jausmus	...Man neįdomu... Kai draugai tai nelabai [sugeba atpažinti]... ...Suprantu, bet čia jų problemos, nesigilinu aš...

Analizuojant ugdytinių nuo kūdikystės gyvenančių globos namuose gebėjimą atpažinti kitų žmonių jausmus, paaiškėjo, kad geriausiai jie sugeba suprasti savo artimųjų jausmus ir pergyvena dėl jų. Kadangi su savo artimaisiais (pvz. broliais) jie matėsi tik globos namuose ir neturėjo galimybės gyventi šeimoje, galima daryti prielaidą, kad ryšys, kuris juos sieja, ugdo

poreikį pažinti vieniems kitus ir rūpintis artimaisiais. Nei vienas ugdytinis neišreiškė poreikio suprasti draugų jausmus. Nors vienas ir teigė, kad supranta, tačiau jie jam buvo neįdomūs.

5 lentelė

Ugdytinių patekusių iš šeimų į globos institucijas gebėjimas atpažinti kitų žmonių jausmus

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ĮRODANTIS TEIGINYS
Poreikis suprasti ir pažinti kitų žmonių jausmus	Gebėjimas suprasti artimų žmonių jausmus	...kai mama būna laiminga, tada ir aš būnu laiminga...
	Gebėjimas ir poreikis suprasti draugų jausmus	...kiti būna pikti arba nuliūdę ir man būna liūdna... suprantu kada draugė būna liūdna... labai patinka kai draugė būna laiminga... nesuprantu, nes neturiu draugų

Apžvelgiant ugdytinių patekusių iš šeimų į globos namus poreikį suprasti kitų žmonių jausmus, paaiškėjo, kad jie išreiškia didžiulį susirūpinimą ne tik artimųjų, bet ir draugų jausmais. Ugdytiniai įvardijo, kad jaučiasi nuliūdę kai draugams būna liūdna ir, kad jaučiasi laimingi kai draugai ir artimieji yra laimingi.

Galima daryti prielaidą, kad vaikai į globos institucijas patekę iš šeimų, sugeba geriau suprasti kitų žmonių reiškiamus jausmus ir emocijas, yra empatiškesni. Kaip teigiama Paramos vaikams centro (2014) pranešime, gebėjimas suprasti kitus, tai vienas svarbiausių įgūdžių, skatinančių elgtis moraliai, teisingai, užjausti ir rūpintis kitais. Šis įgūdis nėra vien savaime besivystantis ar įgimtas. Jo reikia mokytis nuolat treniruojantis ir išbandant. Vaikai, kurių empatiškumas nėra pakankamai ugdomas, gali tapti abejingi nemaloniems jausmams, kuriuos sukelia kitiems.

3.3.2. Globos institucijų ugdytinių savikontrolės įgūdžių analizė

Dažniausiai savikontrolės įgūdžių stoka pasireiškia kartu su išskylančiais sunkumais ir problemomis su kuriomis ugdytiniai nesugeba susitvarkyti patys. Kadangi jie auga globos namuose, yra pažeidžiami ir skausmingiau reaguoja į įvairias pastabas. Savikontrolė yra svarbi visose gyvenimo situacijose, o nemokėjimas savęs kontroliuoti daro neigiamą poveikį ne tik pačiam ugdytiniui, bet ir jį supančiai aplinkai. Neturėjimas savikontrolės gali peraugti į rimtus konfliktus, ar net į smurtą. Dėl šios priežasties yra svarbu, kad ugdytinis, kilus konfliktui, sugebėtų susitvarkyti, rastų tinkamą išeitį, mokėtų pripažinti savo kaltę, paisytų kitų žmonių

interesų, sugebėtų atsiprašyti, kadangi gebėjimas atsiprašyti yra vienas iš pagrindinių kokybiškų santykių veiksnių.

6 lentelė

Ugdytinių mokėjimas atsiprašyti ir pripažinti klydus

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	IŠRODANTIS TEIGINYS
Mokėjimas atsiprašyti ir pripažinti klydus	Mokėjimas atsiprašyti savo noru	...moku, bet labai nepatinka.. ... moku.. visada atsiprašau jeigu padarau kažką blogai...moku, jeigu reikia...
	Kitų žmonių prašymu (prievarta)	...atsiprašyti moku jei kas nors verčia...
	Nemokėjimas atsiprašyti	...nemoku, niekada neatsiprašinėju... niekada neatsiprašydavau... ..niekada neatsiprašinėju, nors motina pastoviai liepia...
	Atsiprašymo priežastys	... nes nenoriu, kad draugai arba tėvai susipyktų... nes brolis sakė, kad pasiims mane į Angliją...

Mokėjimas atsiprašyti ir pripažinti klydus, ugdytinių gyvenančių nuo kūdikystės globos institucijose teigimu, yra nereikšmingas dalykas, kurio jie arba nemoka arba gali tai padaryti verčiami kitų žmonių. Tačiau atsiprašyti ir pripažinti klydus savo noru, nei vienas iš apklaustųjų nenurodė, kad norėtų. Aptariant atsiprašymo svarbą ir savo kaltės pripažinimą, paaiškėjo, kad ugdytiniai mieliau meluoja, išsisukinėja, kad nereiktų prisiimti savo kaltės ir nusižeminti atsiprašant.

Analizuojant ugdytinių patekusių iš šeimų į globos institucijas požiūrį į atsiprašymą ir pripažinimą klydus, paaiškėjo, kad tik 1 iš trijų apklaustųjų niekada neatsiprašo, nors ir „motina liepia“. Kitų manymu, jeigu padaro kažką blogo, atsiprašyti reikia ir nurodo, tokias priežastis kaip nenorėjimą pyktis su draugais ar tėvais bei norą, kad išėjus iš globos namų, santykiai su artimaisiais tęstųsi ir toliau.

Iš gautų rezultatų, galima daryti išvadą, kad ugdytiniai, kurie atėjo į globos institucijas iš šeimų, sieja savo ateitį su kitais šeimos nariais ir turi paskatą būti geresni, stengtis dėl to, kad „brolis paiimtų į Angliją“. Taip pat jie atsiprašymo nesieja su savęs žeminimu.

Ugdytinių nuo kūdikystės gyvenančių globos institucijose elgesys pykčio metu

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	IŠRODANTIS TEIGINYS
Elgesys pasireiškiantis pykčio metu	Pozityvus elgesys	...einu pasikalbėti su viena socialine... einu treniruotis...
	Negatyvus elgesys	...Tada šūkauju, trankausi, keikiuosi, pykstuosi su visais... viską spardau, mėtau ir šūkauju... tada neklausau niekieno...
Darbuotojų veiksmai ugdytinio pykčio metu	Priemonės, kurių imasi socialiniai pedagogai, norėdami nuraminti ugdytinį	...Man socialinė liepia išeiti...galiu pasikalbėti su viena socialine, tik ji yra gera, su kitom nesikalbu...

Interviu metu, kalbant apie pyktį ir elgesį, kuris pasireiškia pykčio metu, paaiškėjo, kad vaikai, kurie nuo kūdikystės gyvena globos institucijose, sunkiai tvardosi pykčio metu. Savo elgesį jie įvardijo kaip plūdimąsi necenzūriniais žodžiais, daiktų mėtymu, konfliktavimu su aplinkiniais. Taip pat buvo paminėta ir keletas pozityvių veiksmų, kaip yra elgiama pykčio metu: „einu pasikalbėti su viena socialine“, „einu treniruotis“. Keletas ugdytinių apibūdino socialinių pedagogų elgesį, kada ugdytiniai jaučiasi pikti. Buvo paminėti tokie veiksmai kaip įsakymas išeiti. Taip pat vienas ugdytinis teigė, kad pykčio metu kalbasi, tik su viena socialine pedagoge, kuri jo nuomone „yra gera“. Pasak psichologės Mažeikienės (2010) pyktis - tai sunki emocija, kuri gyvenime sukelia daugiausia problemų ir nesusipratimų. Nevaldomas pyktis labai kenkia ir pačiam vaikui. Jis trukdo palaikyti gerus tarpusavio santykius su bendraamžiais bei artimais žmonėmis, kurti psichologiškai sveikus santykius su kitais jam svarbiais žmonėmis ir išlaikyti sveiką savojo „aš“ vaizdą. Mažeikienės (2010) teigimu, nėra vieno modelio kaip padėti vaikui pykčio metu, o pateikiami įvairūs patarimai ir straipsniai yra tik rekomendacinio pobūdžio, juos reikia taikyti kūrybiškai, atsižvelgiant į vaiko amžių bei asmenines savybes, charakterio bruožus bei sukauptą patirtį.

Ugdytinių patekusių iš šeimų į globos institucijas elgesys pykčio metu

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	IŠRODANTIS TEIGINYS
Elgesys pasireiškiantis pykčio metu	Pozityvus elgesys	...užsidarau savo kambaryje ir kuriu naujus šokius... tada klausausi muzikos ir būnu vienas (2)...

	Negatyvus elgesys	...tada būnu piktas, galiu ir į galvą duot... niekada neverkiu...
Darbuotojų veiksmai ugdytinio pykčio metu	Priemonės, kurių imasi socialiniai pedagogai, norėdami nuraminti ugdytinį	... tada socialinė arba slaugutė duoda vaistų..

Ugdytiniai, kurie gyveno šeimose iki patekimo į globos namus, savo elgesį pykčio metu įvardijo kaip poreikį pabūti vieniems, šokti bei klausytis muzikos. Taip pat vienas ugdytinis teigė, kad kai „būnu piktas ir galiu duoti į galvą“.

Lyginant ugdytinių nuo kūdikystės gyvenančių globos namuose ir ugdytinių, kurie prieš patekdami į globos namus gyveno šeimose, elgesį pykčio metu, galima daryti prielaidą, kad didelio skirtumo nėra. Ir vieni ir kiti būna pikti ir skirtingai elgiasi supykę. Svarbiausias darbas, kad ugdytiniai išmoktų valdyti elgesį pykčio metu tenka globos institucijų darbuotojams, kurie turi rasti tinkamus darbo metodus, kadangi pyktį sukelia anaipol ne teigiamos situacijos, todėl galima teigti, kad į tokias, neigiamas jausmus “iššaukiančias” situacijas reikia reaguoti atitinkamai ir kiek įmanoma jų vengti, kadangi piktas vaikas - tai dažniausiai nelaimingas, nesaugumo jausmą išgyvenantis vaikas.

9 lentelė

Ugdytinių nuo kūdikystės gyvenančių globos institucijose reakcija patyrus nesėkmę mokykloje

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ĮRODANTIS TEIGINYS
Mokyklos reikšmė	Mokykla nerūpi	...Man nerūpi mokykla... Kam ta mokykla reikalinga... Vistiek nenoriu ten eiti...
	Nesėkmė mokykloje nesukelia jokių emocijų	...nesijaudinu... niekaip [nesijaučiu]... Man tas pats... Ten vien nesėkmės... Vien ėjimas į mokyklą yra nesėkmė..
Planai baigus mokyklą	Planai emigruoti	...vis tiek išvažiuosiu iš Lietuvos... vis tiek emigruosiu...

Pasak Bulotaitės ir kt. (2000) mokyklos tikslas – formuoti socialinius moksleivių įgūdžius, mokyti bendravimo meno, rengti vaikus gyvenimo sunkumams, didinti jų atsparumą įvairioms negandoms. Tai padeda mokiniams dabar ir ateityje pasirinkti optimalius elgesio būdus.

Tačiau analizuojant ugdytinių, kurie gyvena nuo kūdikystės globos institucijose požiūrį į mokyklą, mokyklos reikšmę jų gyvenime ir reakciją į nesėkmes, kurias jie patiria mokykloje, paaiškėjo, kad mokyklai, jie didelio dėmesio neskiria, nesijaudina dėl patiriamų nesėkmių, o

savo ateitį sieja su emigracija. Jų teigimu, „mokykla nerūpi“, „vis tiek išvažiuosiu iš Lietuvos“, „nesijaudinu dėl nesėkmių“.

10 lentelė

Ugdytinių patekusių iš šeimų į globos institucijas reakcija patyrus nesėkmę mokykloje

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	IŠRODANTIS TEIGINYS
Mokyklos reikšmė	Priežastys dėl ko mokykla yra svarbi	...žinau, kad jeigu norėsiu būti šokių mokytoja, turiu gerai mokintis... . Eina čia šalia į sporto mokyklą, nes mėgstu žaisti futbolą...Į mokyklą einu tik dėl sporto... Man patinka mokykloje susitikti su draugais ir po pamokų ką nors veikti....
	Nesėkmių mokykloje sukeltos emocijos	... Labai pergyvenu, tada verkiu... Labai dėl to nepergyvenu, nemėgstu mokyklos...
Planai baigus mokyklą	Planai emigruoti	...Nedirbsiu aš čia už 1000 litų, geriau jau išvažiuosiu...Išvažiuosiu kur nors...

Kvieskienės (2005) teigimu, mokykla – antroji vaiko bendruomenė, į kurią vaikas patenka po šeimos ir kurioje socializuojasi, įgauna tam tikrus socialinius įgūdžius. Jei mokykla kartu su šeima skiepija vaikui teisingumą, padorumą, moralumą ir pilietines vertybes, tai vaikai, kurie ugdomi susitapatindami su suaugusiais, elgsis taip pat, kaupis tas pačias vertybes.

Ugdytinių, kurie iš šeimų pateko į globos institucijas požiūris į mokyklą yra labiau pozityvesnis ir kai kurie iš jų supranta šios ugdymo institucijos reikšmę. Jų teigimu dėl nesėkmių mokykloje jie pergyvena, net verkia. Tačiau buvo ir tokių pasisakymų kaip „nemėgstu mokyklos“, „nepergyvenu“. Analizuojant priežastis dėl ko mokykla yra svarbi, paaiškėjo, kad tai yra ateities planai „norėsiu būti šokių mokytoja“ ir pomėgiai, kuriuos galima realizuoti mokykloje „mėgstu žaisti futbolą“.

Lyginant ugdytinių nuo kūdikystės gyvenančių globos namuose ir ugdytinių, kurie prieš patekdami į globos namus gyveno šeimose, požiūrį į patiriamas nesėkmes mokykloje ir mokyklos reikšmę ugdytinių gyvenime, galima daryti prielaidą, kad ugdytiniai, kurie turi ateities planų, supranta mokyklos reikšmę, tačiau ateities planus puoselėja, tik tie, kurie prieš patekdami į globos namus gyveno šeimose ir tie, kurie turi kažkokį tai pomėgį ir savo ateitį sieja su tuo

pomėgiu. Taip pat ir vieni ir kiti neišsizada galimybės emigruoti, kadangi „nedirbs čia už 1000“ litų.

3.3.3. Globos institucijų ugdytinių bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžių analizė

Bendravimas – mūsų gyvenimo pagrindas. Jo metu įgyjame išminties, patyrimo, pasidaliname emociniu krūviu, realizuojame save, siekiame įvairiausių kolektyvinių tikslų (Ukanienė, 2003). Pasak Bakutytės ir kt. (2013) ugdymasis bendradarbiaujant turi potencialą padėti mokiniams pasijusti geriau patiems, geriau jaustis dėl kitų; ugdymusi bendradarbiaujant sukuriama išipareigojimai tarp mokinių; per mokymąsi bendradarbiaujant ugdomi pozityvūs bendraamžių santykiai.

11 lentelė

Ugdytinių nuo kūdikystės gyvenančių globos institucijose gebėjimas užmegzti santykius su kitais žmonėmis

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ĮRODANTIS TEIGINYS
Susipažinimas su naujais žmonėmis	Mėgsta susipažinti su naujais žmonėmis	...mėgstu susipažinti naujais draugais...
	Nemėgsta susipažinti su naujais žmonėmis	...nemėgstu man užtenka draugų... nemėgstu... ...niekada neinu prie svetimų žmonių...
	Dažniausios susipažinimo vietos	...mieste... einu į miestą...
Dialogo užmezgimas	Gebėjimas pradėti pokalbį pirmam	...galiu prieiti prie žmonių ir juos pakalbinti...
	Nesugebėjimas pradėti pokalbį pirmam	...pradėti pokalbį man labai sunku... kam man reikia...

Ryšių tarp žmonių tvirtumas priklauso nuo to, kiek jie gali rodyti vieni kitiems savo jausmus, tiek malonius, tiek nemalonius (D. Gailienė, L. Bulotaitė, N. Sturlienė, 1996). Analizuojant globos institucijų ugdytinių gebėjimą užmegzti santykius su kitais žmonėmis, paaiškėjo, kad dauguma ugdytinių gyvenančių nuo kūdikystės globos institucijose, nemėgsta susipažinti su naujais žmonėmis, tačiau vienas respondentas atsakė, kad jam patinka susirasti naujų draugų ir dažniausias vietas, kuriuose susipažįsta nurodė miestą. Paklausus apie gebėjimą pradėti pokalbį pirmiems, ugdytiniai teigė, kad „galiu prieiti prie žmonių ir juos pakalbinti“, tačiau buvo ir atsakančių, kad „pradėti pokalbį man labai sunku“ arba „kam man reikia“.

Ugdytinių patekusių iš šeimų į globos institucijas gebėjimas užmegzti santykius su kitais žmonėmis

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	IŠRODANTIS TEIGINYS
Susipažinimas su naujais žmonėmis	Nemėgsta susipažinti su naujais žmonėmis	...aš bijau prieiti prie žmonių... aš nenoriu... nemėgstu, nedrįstu prieiti prie nepažįstamų...
Dialogo užmezgimas	Nesugebėjimas pradėti pokalbį pirmam	...nemėgstu nei su naujais nei su senais... nemėgstu....

Ugdytinių, kurie iš šeimų pateko į globos institucijas požiūris į santykių užmezgimą su naujais žmonėmis atskleidė tai, kad jie nemėgsta susipažinti su naujais žmonėmis, nedrįsta arba bijo prieiti prie nepažįstamų žmonių, nesugeba pradėti pokalbio pirmieji.

Iš gautų rezultatų matyti, kad lengviau ryšius su kitais užmezga vaikai, kurie nuo kūdikystės gyveno globos namuose. Galima daryti prielaidą, kad taip yra todėl, kad globos namuose gyvenantys vaikai nuo pat mažų dienų augo grupėje, todėl neturi sunkumų pradėdant pokalbį ar susipažįstant su kitais žmonėmis.

Ugdytinių nuo kūdikystės gyvenančių globos institucijose mokėjimas paprašyti pagalbos

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	IŠRODANTIS TEIGINYS
Mokėjimas paprašyti pagalbos	Mokėjimas paprašyti iš draugų	...Iš draugų moku jei reikia... ...paprashau, tik iš brolių arba draugų...
	Mokėjimas paprašyti iš suaugusiųjų	...prašau, tik tos geros socialinės... visada „mamos“ paprashydavau..._socialinės prašau...
	Mokėjimas paprašyti pagalbos iš visų	...moku paprašyti iš visų... visada paprašau kai ko nors noriu...
Pagalbos neprašymo priežastys	Nepasitikėjimas suaugusiais asmenimis	...iš suaugusiųjų neprašau, nes jie nenori padėti... nori mane „sudeginti“ [suaugusieji].. nori, tik mane apjuodinti...

Kartais gyvenime tenka susidurti su situacijomis, kuriose reikia kitų žmonių pagalbos, nes atsakymas į klausimą, pagalbos ar patarimo gavimas gali pakeisti žmogaus gyvenimą ar

susidariusią situaciją. Dėl šios priežasties labai svarbu yra išanalizuoti globos institucijų ugdytinių gebėjimą paprašyti pagalbos ir rasti priežastis, kodėl jiems tai padaryti sunku.

Analizuojant ugdytinių, kurie gyvena nuo kūdikystės globos institucijose gebėjimą paprašyti pagalbos, paaiškėjo, kad ugdytiniai nesusiduria su sunkumais prašydami pagalbos iš draugų ar artimųjų. Dauguma jų nurodė, kad pagalbos prašo iš artimiausių sau žmonių, tokių kaip tėviai, draugai ir „gera socialinė darbuotoja“. Paklausus apie pagalbos prašymą iš kitų suaugusiųjų, ugdytiniai nurodė, kad jie nepasitiki jais, o ne pasitikėjimo priežastis įvardino kaip „jie nenori padėti“, „nori mane sudeginti“. Neformaliai paklausus, kodėl jie taip mano, ugdytiniai nurodė, kad jiems labai retai padeda, juos „apjuodina“ prieš kitus žmones.

14 lentelė

Ugdytinių patekusių iš šeimų į globos institucijas mokėjimas paprašyti pagalbos

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ĮRODANTIS TEIGINYS
Mokėjimas paprašyti pagalbos	Mokėjimas paprašyti iš draugų	iš draugų jeigu reikia paprašau...
	Mokėjimas paprašyti iš suaugusiųjų	...Aš gerai sutariu su darbuotojais, jie man visada padeda... ..dažniausiai paprašau mamos kai kažko reikia...
	Mokėjimas paprašyti pagalbos iš visų	...moku...
Pagalbos neprašymo priežastys	Nepasitikėjimas suaugusiais asmenimis	...kartais bijau, kad šauks ant manęs... ..iš suaugusiųjų neprašau, vis tiek dažniausiai nepadeda...

To pačio klausimo paklausus ugdytinių, kurie gyvena globos institucijose ne nuo kūdikystės, paaiškėjo, kad jiems paprašyti pagalbos yra lengviau iš darbuotojų nei tiems, kurie gyvena nuo kūdikystės globos institucijose. Tačiau pagalbos neprašymo priežastis jie nurodė tokias pat, kaip ir ugdytiniai, kurie gyvena nuo kūdikystės globos namuose: „iš suaugusiųjų neprašau, vis tiek nepadeda“, „kartais bijau, kad šauks ant manęs“.

Galima daryti prielaidą, kad globos namuose gyvenantiems ugdytiniams yra sunku paprašyti pagalbos iš darbuotojų ir kitų suaugusiųjų nepriklausomai nuo to, kokio amžiaus jie pateko į globos institucijas. Tačiau nei vieniems nei kitiems neiškyla problemų prašant pagalbos iš draugu ir sau artimų žmonių.

Ugdytinių gebėjimas laikytis duoto žodžio

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ĮRODANTIS TEIGINYS
Gebėjimas laikytis duoto žodžio	Duoto žodžio laikymasis	...jeigu prižadau draugams, tada visada padarau... ..visada laikausi... ..jeigu išeina...stengiuosi (2)...
	Duoto žodžio nesilaikymas	..kartais laikausi... kartais prižadau ir vis tiek pabėgu... ..Nesilaikau... kartais tai apmeluoju...darbuotojams meluoju... ..kartais neišeina...

Duoto žodžio laikymasis yra svarbus socialinis įgūdis, siekiant užmegzti ilgalaikius santykius su kitais žmonėmis ir pelnyti kitų pasitikėjimą. Paklausus ugdytinių, kurie gyvena nuo kūdikystės globos institucijose apie duoto žodžio laikymosi svarbą, paaiškėjo, kad jie šiam įgūdžiui neteikia didelės reikšmės, o jų atsakymai buvo daugiau ar mažiau vienodi: „kartais laikausi“, „kartais pažadu“, „darbuotojams meluoju“ ir t.t. Tik vienas iš ugdytinių atsakė, kad laikosi duoto žodžio draugams, tačiau pridūrė, kad darbuotojams savo pažadų nesilaiko.

To pačio klausimo paklausus ugdytinių, kurie gyvena globos institucijose ne nuo kūdikystės, rezultatai buvo visiškai priešingi. Daugelis atsakymų buvo, kad stengiasi arba laikosi duoto žodžio ir tik vieno ugdytinio teigimu „kartais neišeina“. Paklausus, kodėl laikymasis duoto žodžio jiems svarbus, paaiškėjo, kad gyvenant šeimoje, artimieji baudavo už melą.

Galima daryti prielaidą, kad globos namuose gyvenantiems ugdytiniams nuo kūdikystės, trūksta gebėjimo laikytis duoto žodžio ir jie to nesureikšmina. O vaikams, kurie pateko į globos namus nuo 5-6 metų šis įgūdis turi didesnę reikšmę ir jie nors ir ne visada, bet stengiasi laikytis duoto žodžio.

Ugdytinių nuo kūdikystės gyvenančių globos institucijose gebėjimas bendrauti ir palaikyti ryšius su kitais žmonėmis

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ĮRODANTIS TEIGINYS
Bendravimo ypatumai	Mėgsta bendrauti	...mėgstu būti su draugais... ..nemėgstu būti vienas...
	Mėgsta būti vienas (-a)	...geriau jaučiuosi vienas... ..man geriau vienai...
	Priežastys, kodėl mėgsta būti vienas (a)	...man patinka vienam klausytis muzikos arba nieko neveikti...mane nervina kai visokie „durneliai“ aiškina, ką

		turiu daryti...galiu veikti ką noriu, o ne ką kiti sako...
Bendros komandinės veiklos	Sportiniai užsiėmimai	...mėgstu žaisti regbį...
	Kitos veiklos	...mėgstu kartu [su draugais] eiti į miestą... kai brolis pasiima mane pas save...

Bendravimas – tai prasminga sąveika tarp dviejų ar daugiau asmenų. Bendraudami žmonės ne tik sąveikauja, bet ir pažįsta vienas kitą. Visada bendrauja bent du žmonės, turintys skirtingą asmenybės stiliaus ir elgesio modelių derinį. Bendraujant yra kuriami santykiai, tačiau besikeičiančios situacijos žmones tai nutolina tai suartina ar net išskiria. Todėl labai svarbu bendraujant sugebėti palaikyti ryšius, mokėti dirbti grupėje ir suprasti, kad santykius su aplinkiniais griauna ir ryšį blogina nuolatiniai pykčiai, kritika, agresijos protrūkiai. Todėl labai svarbu yra išsiaiškinti, globos institucijų ugdytinių požiūrį į bendravimą, komandines veiklas, gebėjimą palaikyti ryšius.

Analizuojant gautus rezultatus, paaiškėjo, kad pusė ugdytinių, kurie dalyvavo tyrime, mieliau renkasi vienvė nei buvimą su draugais. Jų teigimu, jie geriau jaučiasi vieni ir nurodė, kad jiems patinka vieniems klausytis muzikos, patinka, kad niekas neaiškina ir nesikiša į jų reikalus ir jie gali veikti ką nori. Paklausus apie bendras veiklas su draugais, ugdytiniai nurodė, kad jiems patinka sportinės veiklos, ėjimas į miestą ir laiko praleidimas su broliu. Sportinės veiklos yra ypač teigiamas dalykas, kadangi pasak Kropaitės (2004), dirbant grupėje lavėja tokios asmeninės savybės kaip pasitikėjimas savimi, gebėjimas prisiimti atsakomybę už save, gebėjimas įvertinti bei išplėsti savo galimybes, asmeninių vertybių įsisąmoninimas, motyvacija ir iniciatyvumas, pasirengimas veikti, gebėjimas valdyti stresus ir baimes, sugebėjimas spręsti problemas.

17 lentelė

Ugdytinių patekusių iš šeimų į globos institucijas gebėjimas bendrauti ir palaikyti ryšius su kitais žmonėmis

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ĮRODANTIS TEIGINYS
Bendravimo ypatumai	Mėgsta bendrauti	...mėgstu pasikalbėti su draugais...
	Mėgsta būti vienas (-a)	...geriau jaučiuosi viena...
	Priežastys, kodėl mėgsta komandines veiklas	... labai patinka mokinti merginas šokti... labai patinka prisigalvoti visokių makiažų...
	Sportiniai užsiėmimai	...turiu savo šokių

Bendros komandinės veiklos		grupę...mėgstu žaisti futbolą... mėgstu žaisti „kašį“ (2)
	Kitos veiklos	...mėgstu su draugėmis eiti į miestą...

Analizuojant ugdytinių patekusių iš šeimų į globos institucijas gebėjimą bendrauti ir palaikyti ryšius su kitais žmonėmis, paaiškėjo, kad labiausiai juos dominančios veiklos yra sportiniai užsiėmimai. Net du ugdytiniai nurodė, kad mėgsta žaisti krepšinį, o dar viena ugdytinė pažymėjo, kad turi savo šokių grupę. Sportiniai užsiėmimai, turi daug pliusų, kadangi jie stiprina ne tik ugdytinių fizinę, bet ir psichologinę sveikatą, gerina emocinę būklę. Tačiau taip pat buvo ugdytinių teigiančių, kad geriau jaučiasi vieni.

Galima daryti prielaidą, kad ugdytiniais gyvenantiems globos namuose nuo kūdikystės ir atėjusiems į globos namus iš šeimų, bedravimas kelia vienokių ar kitokių sunkumų. Daugelis jų jaučiasi geriau, galėdami pabūti vieni ir jų žodžiais, galėdami daryti ką nori ir niekas jiems neaiškina. Tačiau nepriklausomai nuo jų patirties ir išgyvento laikotarpio globos institucijose, paaiškėjo, kad daugelis ugdytinių mėgsta sportines veiklas.

3.3.4. Globos institucijos ugdytinių streso įveikimo įgūdžių analizė

Stresas yra natūralus gyvenimo reiškinys, skatinantis veiklumą, išradingumą, netgi kūrybiškumą ir tobulėjimą. Tačiau per stiprus, dažnai pasikartojantis arba chroniškas stresas gali sukelti įvairių ligų, lemti priklausomybių atsiradimą. Svarbu mokytis atpažinti stresą ir jį įveikti. Tam padeda mokymasis aiškiai ir pozityviai mąstyti, atsipalaiduoti, paramos ieškojimas ir teikimas, fizinės sveikatos puoselėjimas. Pikūnas ir Palujanskienė (2005) teigia, „kad stresas – natūralus emocinis paauglio stovis. Tačiau paaugliai, kurie gyvena globos institucijose, patiria stresą gerokai dažniau ir jiems jį veikti dažniausiai trūksta reikiamų žinių ir įgūdžių.

18 lentelė

Ugdytinių nuo kūdikystės gyvenančių globos institucijose mokėjimas susitaikyti su patirtomis nesėkmėmis

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ĮRODANTIS TEIGINYS
Jausmai patyrus nesėkmę	Išgyvena	...pergyvenu...
	Visiškai neišgyvena	...neišgyvenu, man nerūpi... ...neišgyvenu, ko čia išgyvent, vis tiek visas gyvenimas yra nesėkmė...

Nesėkmės įvardijimas	Susiję su laisvalaikiu	...jeigu nelaimime varžybų... ...na nebent kai pralaimiu kašį...
	Susiję su šeima	...labai pergyvenau kai buvo atėjęs aplankyti brolis ir jo neįleido...

Ugdytinių gyvenančių nuo kūdikystės globos institucijose, buvo klausama kaip jie jaučiasi patyrę nesėkmę ir ar jiems sunku susitaikyti su patirtomis nesėkmėmis. Daugelis jų atsakė, kad visiškai neišgyvena patyrę nesėkmę. Jų teigimu jiems tai nerūpi ir jie nemato tikslo to išgyventi. Tačiau paklausus apie situacijas, kurių metu jie patiria nesėkmes, ugdytiniai puikiai sugebėjo jas įvardinti ir pažymėjo tokius esminius dalykus kaip varžybų pralaimėjimas, nenusisėkusios krepšinio rungtynės. Taip pat vienas iš ugdytinių pažymėjo, kad jautėsi nusivylęs ir kad tai buvo didžiulė nesėkmė kai atėjo aplankyti brolis ir jo neįleido į ugdymo įstaigą. Tai, kad neįleido brolio, reiškia, kad patys darbuotojai nesistengia išlaikyti ugdytinių ryšių su artimaisiais. Abu berniukai gyveno nuo kūdikystės globos namuose, tačiau vienam teko išeiti anksčiau, kadangi buvo vyresnis. Ugdytinio teigimu, jis labai ilgisi brolio ir stengiasi visada pas jį nuvažiuoti. Tačiau šią situaciją jis prisiminė kaip labiausiai jam sukėlusią stresą. Galima daryti išvadą, kad ugdytiniai vis dėl to supranta, kas yra nesėkmė, tačiau kai buvo paprašyta įvardinti jausmus nesėkmės atveju, nesugebėjo to padaryti. Vadinasi jiems trūksta įgūdžių atpažįstant savo jausmus.

19 lentelė

Ugdytinių patekusių iš šeimų į globos institucijas mokėjimas susitaikyti su patirtomis nesėkmėmis

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ĮRODANTIS TEIGINYS
Jausmai patyrus nesėkmę	Išgyvena	...aš labai pergyvenu... ...pastoviai galvoju kaip susitaikyt...kažkaip tada blogai jaučiuosi... išgyvenu ir verkiu...
	Visiškai neišgyvena	...neišgyvenu visai. Kas čia gali nepasisekt?... nelabai...
Nesėkmės įvardijimas	Susiję su laisvalaikiu	...jei nepasiseka gerai šokti... kai negaliu išeiti iš įstaigos į miestą...
	Susiję su šeima	...jei savaitgalį negaliu grįžti namo...bus nesėkmė, jei brolis manęs nepasiims...

Analizuojant ugdytinių patekusių iš šeimų į globos institucijas gebėjimą susitaikyti su patirtomis nesėkmėmis paaiškėjo, kad didžiausiomis nesėkmėmis jie įvardija kaip negalėjimą bent savaitgalį grįžti namo, baimę, kad brolis pamirš. Taip pat šie ugdytiniai išgyvena patyrę nesėkmes ir įvardija tokius jausmus kaip pastovų galvojimą kaip susitaikyti su žmogumi su kuriuo susipyko. Keletas ugdytinių teigė, kad nelabai išgyvena, o vienas iš jų aiškinosi, kas apskritai yra nesėkmė ir kas gali nepasisekti. Tai rodo, kad ugdytiniam trūksta supratimo ir žinių apie tai, kas yra nesėkmės jų gyvenime ir kaip su jomis tvarkytis. Tačiau taip pat tai rodo, kad kaip ir ugdytiniai nuo kūdikystės gyvenantys globos namuose, didžiausias nesėkmes sieja ne su mokykla ar konfliktinėmis situacijomis su darbuotojais, bet su šeimos nariais, kurie gyvena už įstaigos ribų. Jų nuomone, didžiausia nesėkmė yra nenuvykti pas artimuosius savaitgalį ar visada jaučiama baimė, kad juos pamirš artimieji.

Lyginant ugdytinių požiūrį ir supratimą apie nesėkmes jų gyvenime, galima pažymėti tokį aspektą, kad skirtumo tarp tų ugdytinių, kurie turi šeimas už institucijos ribų, nepriklausomai nuo kūdikystės augo globos namuose ar pateko vėliau, didelio nėra. Visi ugdytiniai galimas nesėkmes susiję su šeimomis, negalėjimu savaitgalį grįžti namo, nepasimatyti su broliu ar baime, kad brolis pamirš. Ir šis nesėkmės įvardijimas nesusijęs su tuo, ugdytinis augo globos institucijoje nuo kūdikystės ar pateko vėliau. Tačiau taip pat išryškėjo, kad ugdytiniai, kurie augo nuo kūdikystės globos institucijose, vis dėl to nesugeba įvardinti savo jausmų.

20 lentelė

Ugdytinių nuo kūdikystės gyvenančių globos institucijose gebėjimas priimti kritiką

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ĮRODANTIS TEIGINYS
Kritikos priėmimas	Iš draugų	...draugai nekritikuoja...
	Iš artimųjų	...rūpi nebent kai brolis kritikuoja... kai „mama“ su „tėčiu“ [įtėviai] pykdavo, tada atsikalbinėdavau....
	Jausmai/mintys kai yra kritikuojamas(a)	...man nerūpi... neįdomu... ...man nerūpi kas ką galvoja... ...čia tai man nerūpi...

Gebėjimas priimti kritiką ir ją išgirdus sugebėjimas ramiai susidėlioti visus argumentus už ir prieš, padeda žmogui keisti save, auginti savo asmenybę, tobulėti. Tai leidžia atsistoti į lygiavertę padėtį su tuo asmeniu, kuris išsakė kritiką ir nesijausti pažemintam. Negebėjimas natūraliai priimti kritikos ir perdėtai jautriai reaguoti į kitų nuomonę yra viena dažniausiai pasitaikančių problemų žmonių santykiuose. Neišmokimas blaiviai įvertinti kitų išsakytus žodžius ir atsirinkti, į ką reikėtų atsižvelgti, o į ką nekreipti dėmesio, gali būti įvairių kompleksų

priežastimi. Todėl yra labai svarbu išanalizuoti kaip kritiką sugeba priimti globos institucijų ugdytiniai ir ar jie supranta, kad kritika gali turėti ne tik neigiamų, bet ir teigiamų pasekmių.

Paklausus ugdytinių iš ko dažniausiai girdi kritiką ir ar jiems tai rūpi, jie įvardijo tokius asmenis kaip broliai ir tėviai. Jų namynu, draugai nekritikuoja, o iš kitų suaugusiųjų ar darbuotojų išgirsti kritikos žodžiai jiems visiškai nerūpi. Taip pat viena ugdytinė, kurią tėviai gražino į globos namus, visus neigiamus dalykus ir kritiką siejo su savimi. Ji teigė, kad tikriausiai nesugebėjo priimti kritikos, kad atsikalbinėdavo ir kaltina save, kad dėl šios priežasties ją gražino į instituciją. Galima daryti prielaidą, kad kai kurie ugdytiniai nesupranta, kas yra kritika, tačiau tai suvokia kaip neigiamą dalyką. Taip pat galima suprasti, kad ugdytiniai vis dėl to pergyvena dėl kritikos girdimos, tik iš artimųjų, tačiau nesugeba įvertinti kritikos reikšmės ir padaryti išvadų apie elgesį dėl kurio yra kritikuojami suaugusiųjų.

21 lentelė

Ugdytinių patekusių iš šeimų į globos institucijas gebėjimas priimti kritiką

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ĮRODANTIS TEIGINYS
Kritikos priėmimas	Iš draugų	...su draugais visai būna, ypač šaiposi, kai būnu su drauge, tada nebebūnu su drauge ... su draugais išsiaiškinu, kas jiems nepatinka...
	Iš kitų suaugusiųjų	...suaugusieji dažniausiai nieko nesako, nes esu čia geras... buvau piktas ant socialinės kai mane uždarė ir ji per teismą liudijo prieš mane... į suaugusiuosius nekreipiu dėmesio...
	Jausmai/mintys kai yra kritikuojamas(a)	...tada verkiu, noriu visiems patikti...

Analizuojant ugdytinių patekusių iš šeimų į globos institucijas požiūrį į kritiką, paaiškėjo, kad jis yra labai skirtingas. Vieni teigė, kad kritika išgirsta iš draugų, jiems yra labai svarbi ir jie „išsiaiškina, kas jiems nepatinka“. Kas liečia suaugusiuosius, jų teigimu „nekreipia dėmesio“, „kartais būna pikti“. Paklausus apie jausmus, kuriuos išgyvena sukritikuoti, tik vienas ugdytinis sugebėjo įvardinti, kad „verkia, nes nori visiems patikti“. Kiti ugdytiniai nesugebėjo įvardinti savo jausmų, kuriuos jaučia kai yra kritikuojami.

Galima daryti prielaidą, kad tiek ugdytiniai, kurie gyvena globos institucijose nuo kūdikystės, tiek ugdytiniai, kurie pateko į globos institucijas iš šeimų, turi problemų suprasdami, kas yra kritika, nesugeba įvardinti kaip jie jaučiasi, kai yra kritikuojami. Tačiau ir vieniems ir kitiems rūpi kritika, išgirsta iš artimųjų. Kritika išgirsta iš draugų yra mažiau svarbi.

3.3.5. Specialistų patirtis ugdant socialinius įgūdžius

Vaiko asmenybės formavimosi sėkmę vaikų globos namuose gali laiduoti tik tarpusavio pasitikėjimu grįstas vaiko ir su juo dirbančių specialistų efektyvus bendradarbiavimas. Svarbiausias specialistų tikslas – ugdyti socialinius įgūdžius, kurie ateityje lemia vaiko asmenybės vystymosi ir jo integracijos į visuomenę sėkmę. Šių specialistų darbas globos institucijose yra pakankamai sudėtingas, o svarbiausia, kad neįmanoma rasti vieno modelio, pagal kurį būtų ugdomi socialiniai įgūdžiai globos namų ugdytiniam.

22 lentelė

Socialinių įgūdžių ugdymo programos taikomos globos institucijose

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ĮRODANTIS TEIGINYS
Programos ir metodai skirti ugdyti socialinius įgūdžius	Zipio draugų programa	... Šiuo metu asmeniškai dirbu su programa Zipio draugai... , dirbame su Zipio draugų programa...
	Įgūdžių modeliavimas	...stengiamės modeliuoti situacijas, žaisti įvairius žaidimus...
	Individualus darbas	...taip pat aš asmeniškai mėgstu individualų darbą, būtent ugdant socialinius įgūdžius...

Paklausus darbuotojų, kokius pagrindinius metodus taiko ugdant socialinius įgūdžius globos institucijose, paaiškėjo, kad yra dirbama su programa „Zipio draugai“, įgūdžių modeliavimu bei individualiai. Kaip buvo minėta teorinėje dalyje, Zipio draugų programa yra skirta 5 – 7 metų vaikams. Ši programa remiasi nuostata, kad nuo sugebėjimo įveikti įvairius sunkumus bei naudotis kitų žmonių parama ir priklauso vaiko emocinė būseną. Ši programa moko įveikimo būdų, kurie skatina vaikus padėti kitiems. Pagalba, pagarba vienas kitam, įsivaizdavimas, kaip jaučiasi kitas (empatija), ir bendradarbiavimas - pagrindinės „Zipio draugų“ vertybės. Paklausus apie vaikų amžių, socialinės pedagogės teigė, kad šią programą taiko ir gerokai vyresniems, kadangi kai kurių ugdytinių biologinis amžius gerokai skiriasi nuo turimų socialinių įgūdžių išsivystymo.

Įgūdžių modeliavimo metodas - tai socialinių įgūdžių ugdymo metodas, padedantis modeliuoti realų elgesį ir sukuriantis saugesnę atmosferą. Žaisdami ugdytiniai išreiškia save ir savo jausmus. Pasak Šniro (2005), tokie žaidimai padeda modeliuoti realų elgesį, ko pasekoje vaikai yra įstumiami į tokias situacijas, su kuriomis gali susidurti ateityje.

23 lentelė

Skirtumai tarp ugdytinių atėjusių iš šeimų ir gyvenančių nuo kūdikystės globos institucijose

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ĮRODANTIS TEIGINYS
Socialinių įgūdžių raidos ypatumų skirtumai	Jaučiasi skirtumas	...dažniausiai skirtumas jaučiasi didelis... ...jaučiasi nemažas skirtumas...
	Vaikai iš šeimų	...vaikai, kurie gyveno šeimose, turi mažiau ar daugiau susiformavusių socialinius įgūdžius... vaikai iš šeimų atsineša supratimą apie visuomenę ir elgesį joje... kad ir kokią patirtį turėtų, tai vis tiek geriau nei nieko...
	Vaikai negyvenę šeimose	...tie, kurie patenka pas mus iš kūdikių namų, dažniausiai neturi elementariausių socialinių įgūdžių...

Analizuojant socialinių įgūdžių raidos skirtumus tarp ugdytinių nuo kūdikystės gyvenančių globos institucijose ir tarp ugdytinių atėjusių iš šeimų į globos institucijas paaiškėjo, kad socialiniai pedagogai „jaučia nemažą skirtumą“, „jaučia didelį skirtumą“. Jų teigimu vaikai, kurie negyveno visiškai šeimose „dažniausiai neturi elementariausių socialinių įgūdžių“, o vaikai, kurie iki 5-6 metų gyveno šeimose „turi mažiau ar daugiau susiformavusių socialinius įgūdžius“ ir jie „atsineša supratimą apie visuomenę ir elgesį joje“, kad ir koks jis bebūtų, jų teigimu tai geriau nei nieko. Pasak Radzevičienės (2000), globos namų auklėtinių socializacija, emocinė, psichologinė būseną labai priklauso nuo to, kokiame amžiuje vaikas pateko į globos namus, kokia buvo jo patirtis iki tol. Kaip paradoksalų reiškinį autorė įvardija faktą, kad kuo vėliau kūdikis patenka į globos įstaigą, tuo geresnė jo socialinė adaptacija, nes jis, nors ir buvo auginamas žemo sociokultūrinio išsivystymo sistemoje, sąveikavo su tam tikru žmonių ratu ir motiną matė dažniau, nei auginamas globos institucijoje. Kuo ankstyvesniame amžiuje vaikas nukreipiamas į globos instituciją (net ir nepatyręs smurto, bausmių, pirminės psichinės deprivacijos), tuo sunkiau vyksta jo socialinė adaptacija.

Jausmų suvokimo įgūdžių ugdymas

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ĮRODANTIS TEIGINYS
Metodai skirti ugdyti jausmų suvokimo įgūdžius	Individualus darbas	...dažniausiai apie jausmus stengiamės kalbėtis... stengiuosi, kad jis reflektuotų kaip jaučiasi [ugdytinis]... ...kalbamės apie laimės pojūtį, kas jį daro laimingu, o kas nelaimingu bei kaip to išvengti...
	Darbas grupėje	...aptarti perskaitytą istoriją... stengiamės diskutuoti...
	Situacijų modeliavimas	...kartais žaisti situacijų žaidimus...

Išanalizavus interviu atsakymus į pateiktą klausimą apie ugdytinių jausmų suvokimo įgūdžių ugdymą galima teigti, kad specialistai daugiausia dėmesio skiria situacijų modeliavimui, darbui grupėje bei individualiam darbui. Specialistai paminėjo, jog geriausias būdas jausmų suvokimo įgūdžių ugdymui yra realūs, praktiniai išgyvenimai, kurie vėliau yra analizuojami ir aptariami. Ugdant ugdytinių socialinius įgūdžius stengiamasi orientuotis ir į savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymą, kuris vyksta per situacijų modeliavimo užsiėmimus. Apibendrinant išskylančius sunkumus specialistai minėjo, kad ugdytiniai yra labai apatiški ir nenoriai dalyvauja užsiėmimuose. Siekiant, kad ugdytiniai iniciatyviau dalyvautų įvairiuose užsiėmimuose reikėtų juos labiau motyvuoti, pabrėžti tam tikro įgūdžio naudą ir svarbą vaiko gyvenime.

Savikontrolės įgūdžių ugdymas

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ĮRODANTIS TEIGINYS
Metodai skirti ugdyti savikontrolės įgūdžius	Individualus darbas	...dažniausiai pokalbiais apie savikontrolės svarbą...
	Darbas grupėje	...ugdant būtent savikontrolės įgūdžius dažniausiai vyksta grupinė diskusija...
Turima ugdytinių savikontrolė	Neigiamas elgesys	...pratrūksta kartais vaikai ir neįmanoma jų sulaikyti, jokios kontrolės ar emocijų kontroliavimo pas juos nėra... ...kas liečia savikontrolę, dažniausiai šie vaikai jos neturi...

Socialiniai pedagogai teigia, kad vaikai, augantys globos namuose, pasižymi žema savikontrolė įvairiose situacijose. Jų teigimu, ugdytiniai „pratrūksta ir jų neįmanoma sulaikyti“, „jokios kontrolės ir emocijų kontroliavimo pas juos nėra“, „kas liečia savikontrolę, dažniausiai vaikai jos neturi“. Analizuojant interviu turinį galime daryti prielaidą, kad savikontrolės įgūdžiai vaikų globos institucijose yra ugdomi naudojant grupinį ir individualų darbo metodus. Yra aptariama, kaip reikia elgtis vienoje ar kitoje situacijoje Socialiniai pedagogai taip pat kaip dar vieną iš problemų paminėjo, kad yra apkrauti „popieriniu“ darbu, todėl mažai laiko lieka ugdyti socialinius įgūdžius.

26 lentelė

Bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžių ugdymas

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ĮRODANTIS TEIGINYS
Metodai skirti ugdyti bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiams	Situacijų modeliavimas	...mokomės modeliuoti situacijas grupėse...
	Darbas grupėje	...bendravimo įgūdžiai ugdomi darbu komandoje, bendrais sportiniais užsiėmimais, namų darbų ruošimu grupėje ar maisto gamybos grupėse... jie turi galimybę mokytis bendradarbiauti, dirbti kartu, diskutuoti...
	Individualus darbas	...stengiamės kalbėtis apie bendravimo svarbą...

Analizuojant bendravimo įgūdžių ugdymą galima daryti prielaidą, kad kaip ir anksčiau minėti socialiniai įgūdžiai, vaikų globos institucijose yra ugdomi pasitelkiant situacijų modeliavimą, darbą grupėje ir individualias konsultacijas. Specialistų teigimu, ugdytiniai modeliudami gyvenimiškas situacijas daug geriau įsidėmi reikšmingus dalykus, o vėliau juos gali panaudoti realiose gyvenimiškose situacijose. Ugdant bendravimo įgūdžius, ugdytiniai taip pat yra mokomi ir gyvenimiškų įgūdžių „maisto gamyba grupėse“. Ugdant bendravimo įgūdžius išskyla labai daug sunkumų, kurie trukdo efektyviam įgūdžių įsisavinimui. Viena pagrindinių bendravimo problemų ta, kad ugdytiniai nepagarbiai bendrauja su kitais asmenimis. Tokį ugdytinių elgesį gali sąlygoti tai, kad jie geriau žino savo teises nei pareigas. Apibendrinant galima teigti, kad labai svarbu, jog bendravimo įgūdžiai būtų ugdomi nuo pat mažų dienų, nes jei vaikas vaikystėje neturi įgūdžių, kurie užtikrintų sėkmingą bendravimą su kitais, suaugus jam bus sunku juos išsiugdyti.

Streso įveikimo įgūdžių ugdymas

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ĮRODANTIS TEIGINYS
Metodai skirti ugdyti streso įveikimo įgūdžius	Individualus darbas	... Streso įveikimo įgūdžiams ugdyti dažniausiai dirbama individualiai, nes stresinės situacijos ir priežastys, kurios jas sukelia, kiekvienam iš gyventojų būna labai skirtingos...
Stresą sukeliančios priežastys	Globotinių gražinimas į institucijas	...dažnai būna, kad atsisako globėjai, gražina vaikus iš šeimų, kurios buvo įsivaikinusios vaiką, tada vaikas palieka dar jautresnis ir problematiškesnis nei prieš tai...

Analizuojant socialinių pedagogų nuomonę apie streso įveikimo ugdymo įgūdžius galima pastebėti, jog šiam įgūdžio ugdymui yra skiriama mažiausiai dėmesio. Specialistai neveda jokių užsiėmimų, kurie mokytų ugdytinius, kaip reikia kovoti su stresu, kokie yra streso įveikimo būdai ir t.t. Tačiau ugdytiniui, ypač paauglystėje, yra labai svarbu suvokti, kokios aplinkybės sukelia stresą, kaip tai gali įtakoti jį. Jis turi mokėti išvengti tokių situacijų arba tinkamai elgtis tokiose, stresą sukeliančiose, situacijose. Stresas turi didelę įtaką emociniam stabilumui, veiksams ir labai svarbu, kad jaunas žmogus turėtų įgūdžių, kurie padėtų stresą įveikti.

Tačiau įvardindami priežastis, kodėl ugdytiniai patiria daugiausia streso, specialistai įvardijo, tokias kaip „būna, kad atsisako globėjai, gražina vaikus iš šeimų, kurios buvo įsivaikinusios vaiką, tada vaikas palieka dar jautresnis ir problematiškesnis nei prieš tai“. Galima manyti, kad tai didžiulis smūgis ugdytiniui, o su tokia patirta trauma turi būti dirbama atitinkamais darbo metodais.

3.4. Tyrimo apibendrinimas

Tyrimo duomenys išryškino, kad lyginant globos institucijų ugdytinių, kurie gyvena globos institucijose nuo kūdikystės ir tų, kurie pateko į šias institucijas iš šeimų, jausmų suvokimo įgūdžius, išaiškėjo, kad jausmų suvokimo įgūdžiai labiau išlavėję ugdytinių, kurie iki patekimo į globos institucijas gyveno šeimose. Vaikų globos institucijose nuo kūdikystės augantiems vaikams sudėtinga suvokti savo ir kitų žmonių jausmus, juos atpažinti ir kontroliuoti.

Taip pat paaiškėjo, kad savikontrolės įgūdžiai labiau išlavėję vaikų, kurie pateko į vaikų globos institucijas iš šeimų. Tačiau reikia pripažinti, kad ugdytiniai iš šeimų taip pat susiduria su savikontrolės problemomis ir jiems būdingas neapgalvotas elgesys. Tai gali sąlygoti vaiko išgyventi neigiami įvykiai.

Socialinių įgūdžių tyrimo rezultatai parodė, kad bendravimo įgūdžiai tiek ugdytiniam gyvenantiems globos namuose nuo kūdikystės, tiek ugdytiniam atėjusiems į globos namus iš šeimų, kelia vienokių ar kitokių sunkumų. Jie susiduria su sunkumais keičiantis informacija, suprasdami kitų žmonių jausmus ir jų poreikius.

Tyrimo rezultatai parodė, kad streso įveikimo įgūdžiai panašiai išlavėję vaikų, kurie pateko į globos institucijas nuo kūdikystės ir vaikų, kurie pateko į globos institucijas iš šeimų. Tačiau geriau su stresu sugeba susidoroti vaikai, kurie turi artimųjų, nepriklausomai ar artimieji (broliai, seserys) gyvena globos institucijose ar už jos ribų.

Gauti rezultatai patvirtino, kad ugdydami socialinius įgūdžius vaikams patekusiems į globos institucijas nuo kūdikystės ir vaikams atėjusiems iš šeimų, socialiniai pedagogai jaučia didelį skirtumą. Vaikai patekę iš šeimų turi daugiau ar mažiau susiformavusius socialinius įgūdžius. Tačiau, darbo metodus taiko tokius pačius abiems grupėms, neįvertindami prieš tai turimų socialinių įgūdžių.

Išvados

1. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad ugdant adaptyvią ir prisitaikiusią gyventi kintančioje visuomenėje asmenybę, vienas iš svarbiausių aspektų globos institucijose yra socialinių įgūdžių ugdymo aktualumas. Ugdant globotiniams socialinius įgūdžius jie išmoksta spręsti problemas, priimti sprendimus, savarankiškai veikti, atsakyti už savo veiksmus.
2. Atlikus pusiau struktūruoto interviu analizę paaiškėjo, kad vaikų, gyvenančių globos institucijose nuo kūdikystės, socialinių įgūdžių raida yra sudėtingesnė nei vaikų, kurie pateko į globos institucijas iš šeimų. Tyrimo duomenys atskleidė, kad vaikams, kurie turi šeimas už globos institucijų sienų, kiti šeimos nariai vis dar daro didžiulę įtaką ir skatina juos mokytis bei būti geresniems dėl galimybės grįžti į šeimą.
3. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad socialiniai pedagogai, patekus ugdytiniui į socialinės globos institucijas neįvertina turimų socialinių įgūdžių ir visa socialinių įgūdžių ugdymo programa apsiriboja pastebėjimais, ką ugdytinis gali padaryti pats ir ko reikia jį išmokyti. Išanalizavus priežastis dėl kurių socialiniai pedagogai negali skirti pakankamai dėmesio socialinių įgūdžių ugdymui, paaiškėjo, kad nepakanka laiko, kadangi tuo pačiu metu vyksta „popierinis“ darbas.
4. Kokybinio tyrimo metu atskleista, kad specialistai, dirbantys globos institucijose dažniausiai taiko situacijų modeliavimo, grupinio ir individualaus darbo metodus, ugdant socialinius įgūdžius. Taip pat paaiškėjo, kad socialinių įgūdžių ugdymas siejamas su realių, praktiškų patarimų ugdytiniui teikimu, o ne sukurtų metodikų taikymu, skirtų socialiniams įgūdžiams lavinti.
5. Atlikus tyrimą ir išanalizavus tyrimo rezultatus, galima teigti, kad vaikų globos institucijose reikalingi viduje veikiantys socialinių įgūdžių ugdymo centrai, kurie dirbtų remiantis sukurtomis metodikomis skirtomis ugdyti socialinius įgūdžius pagal socialinių įgūdžių grupes ir ugdytinių turimą socialinių įgūdžių lygį.

SOCIOEDUKACINIS PROJEKTAS

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS „PROJEKTINĖ DALIS“

1. Projekto aprašymas

1.1. projekto anotacija (*trumpas projekto pristatymas nuo 1000 iki 2000 spaudos ženklų*)

Statistiniai duomenys patvirtina, kad kasmet apie trys tūkstančiai vaikų netenka tėvų globos. Vaikų globos institucijos kiek įmanydamos stengiasi, kad vaikams nieko netrūktų, kad jie būtų viskuo aprūpinti, tačiau tokios pastangos vaikams nesuformuoja tikro gyvenimo vaizdo: vaikai nesuvokia darbo, pinigų vertės, nepakankamai formuojami įgūdžiai, kurių prireiks gyvenime. Globos institucijų ugdytiniai dažnai stokoja minimalių socialinių, bendravimo ir profesinių įgūdžių, todėl viltis turėti savo būstą, susirasti darbą ir įsitvirtinti visuomenėje žlunga. Moksliniais tyrimais įrodyta, kad vaikų, netekusių tėvų globos, vystymasis turi daugybę neigiamų ypatumų, paveldėtų, iš negatyvios tėvų patirties (girtavimas, amoralus elgesys ir t.t.). Vaikai, augę be šeimos, atsilieka nuo savo bendraamžių, jie uždaro būdo, sudirgę, jaučiasi nuskriausti dėl tėvų kaltės (Leliūgienė, 2003). Garrick, Laurel (2003) teigimu, socialinių įgūdžių ugdymas, padeda išlaikyti socialinius santykius, išmoko paprašyti pagalbos, išsakyti savo jausmus, apginti savo nuomonę, efektyviai spręsti konfliktus bei atsispirti neigiamam aplinkos poveikiui. Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) socialinius įgūdžius apibūdina kaip gebėjimą prisitaikyti visuomenėje ir elgtis pozityviai, gebėjimą veiksmingai susidoroti su kasdienio gyvenimo poreikiais ir problemomis, pagalbą jauniems žmonėms išlaikyti psichinę sveikatą ir pasitikėjimą savo jėgomis, kai jie susiduria su gyvenimo realijomis.

Mokslininkų pateikiami faktai apie globos institucijų auklėtinių nepakankamai susiformavusius socialinės elgsenos įgūdžius, bendravimo su aplinkiniais sunkumus, elgesio ir emocinių problemų pasireiškimą, socialinės kompetencijos deficitą, žemą savęs vertinimą, disfunkcionalių elgsenos strategijų taikymą gyvenimiškose situacijose verčia susimąstyti bei skatina ieškoti efektyvesnių ugdymo metodų ir būdų, kaip tinkamai organizuoti ugdymo procesą, įgyvendinti prevencines programas. Asmens gebėjimas pasiekti išsikeltą tikslą turėtų būti jo kompetentingumo rodiklis (Lekavičienė, 2001). O norint pasiekti tikslą, reikalingi socialiniai įgūdžiai. Todėl yra būtina daugiau dėmesio skirti ugdant socialinius įgūdžius, vaikų globos institucijų ugdytiniais. Socialinių įgūdžių ugdymo medotikos sukūrimas, kurioje atsispindėtų svarbiausios socialinių įgūdžių ugdymo grupės, būtų pateiktos rekomendacijos kaip įvertinti turimus socialinius įgūdžius ugdytiniais ir kaip planuoti savo darbą ugdant soc. įgūdžius. Ši metodika būtų tarsi pagalbos priemonė darbuotojams, kurie dirbtų globos namų viduje įsteigtame socialinių įgūdžių ugdymo centre.

1.2. Projekto tikslas
Šiaulių miesto savivaldybės vaikų globos namuose įsteigti socialinių įgūdžių ugdymo centrą.
1.3. Projekto uždaviniai
<ol style="list-style-type: none"> 1. Sudaryti projekto komandą; 2. Įrengti socialinių įgūdžių ugdymo centro patalpas; 3. Remiantis atliktu tyrimu, užsienio ir lietuvių autorių parengtomis socialinių įgūdžių ugdymo programomis, parengti socialinių įgūdžių ugdymo metodiką, skirtą įvertinti ir ugdyti vaikų globos institucijų socialinius įgūdžius; 4. Taikyti socialinių įgūdžių ugdymo metodiką Šiaulių miesto savivaldybės vaikų globos namuose; 5. Parengti mokymų programą kitų vaikų globos institucijų darbuotojams, siekiant apmokyti juos ugdyti globotinių socialinius įgūdžius; 6. Viešinti socialinių įgūdžių ugdymo metodiką ir pasiektus rezultatus nacionaliniu lygmeniu.

2. Projekto poreikio pagrindimas

2.1. Situacijos (problemos) analizė: atlikti tyrimai, kiti duomenys¹
<p>2013 metais vaikų globos institucijose (daugiausia ugdytinių buvo įtraukta iš Šiaulių miesto savivaldybės globos namų) buvo atliktas tyrimas, siekiant išanalizuoti vaikų globos namų ugdytinių socialinių įgūdžių ugdymo perspektyvas ir tendencijas. Atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad vaikų globos institucijų ugdytinių bendravimo, savikontrolės, streso įveikimo ir jausmų suvokimo įgūdžių lygis yra ganėtinai žemas. Taip pat paaiškėjo, kad vaikų gyvenančių globos institucijose nuo kūdikystės ir vaikų, patekusių į globos institucijas iš šeimų, socialinių įgūdžių raida skiriasi ir socialiniai įgūdžiai formuojasi skirtingai, priklausomai nuo to, kokią patirtį ugdytiniai atsinešė iš šeimų ir kokius santykius su artimaisiais palaiko iki šiol.</p> <p>Tyrimo metu buvo atskleista, kad specialistai, dirbantys globos institucijose dažniausiai taiko situacijų modeliavimo, grupinio ir individualaus darbo metodus, ugdant socialinius įgūdžius. Socialinių įgūdžių ugdymas siejamas su realių, praktiškų patarimų ugdytiniui teikimu, o ne sukurtų metodikų taikymu, skirtų socialiniams įgūdžiams lavinti. Taip pat tyrimo rezultatai atskleidė, kad socialiniai pedagogai, patekus ugdytiniui į socialinės globos institucijas neįvertina turimų socialinių įgūdžių ir visa socialinių įgūdžių ugdymo programa apsiriboja pastebėjimais, ką ugdytinis gali padaryti pats ir ko reikia jį išmokyti. Išanalizavus priežastis dėl kurių socialiniai</p>

¹ Situacijos analizė turi būti grindžiama ir magistro baigiamojo darbo empirinio tyrimo rezultatais

pedagogai negali skirti pakankamai dėmesio socialinių įgūdžių ugdymui, paaiškėjo, kad nepakanka laiko, kadangi tuo pačiu metu vyksta „popierinis“ darbas. Dėl šios priežasties būtų tikslinga įsteigti socialinių įgūdžių ugdymo centrą Šiaulių miesto savivaldybės vaikų globos namuose, kuriame dirbtų kvalifikuoti specialistai, taikantys inovatyvias ir adaptuotas socialinių įgūdžių ugdymo programas. Sukūrus ir adaptavus socialinių įgūdžių ugdymo metoką, būtų galima apmokyti kitų institucijų darbuotojus, kaip dirbti ugdant vaikų socialinius įgūdžius.

2.2. Nacionaliniai ir/ar tarptautiniai (ES) dokumentai, pagrindžiantys projekto reikalingumą

LR VAIKO TEISIŲ APSAUGOS PAGRINDŲ ĮSTATYMAS;
 LR JAUNIMO POLITIKOS PAGRINDŲ ĮSTATYMAS;
 NUTARIMAS DĖL PRIEMONIŲ VAIKŲ TEISIŲ APSAUGAI IR JŲ TEISĖS PAŽEIDIMŲ PREVENCIJAI GERINTI;
 Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija;
 Europos konvencija dėl vaiko teisių įgyvendinimo.

3. Projekto tikslinės grupės

1.1. Projekto tikslinės grupės

Tiesioginiai naudos gavėjai:

Šiaulių miesto savivaldybės vaikų globos namų ugdytiniai;

Netiesioginiai naudos gavėjai:

Vaikų globos institucijų ugdytiniai ir darbuotojai, nacionaliniu mastu.

Iš viso:

Tiesioginiai naudos gavėjai: 62 Šiaulių miesto savivaldybės vaikų globos namų ugdytiniai.

Netiesioginiai naudos gavėjai:

Vaikų globos namų ugdytiniai – apie 4600;

Vaikų globos institucijų socialiniai pedagogai, socialiniai darbuotojai, užimtumo specialistai, psichologai, globėjai – apie 1000

4. Projekto planas ir veiklos

Veiklos pav.	1 mėnuo	2 mėn.	3 mėn.	4 mėn.	5 mėn.	6 mėn.	7 mėn.	8 mėn.	9 mėn.	10 mėn.	11 mėn.	12 mėn.
1. Projekto administravimas	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
1.1. Suburti projekto komandą (vadovas, administratorius, finansininkas)	X											

2. Projekto vykdymas	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
2.1. Įrengti socialinių įgūdžių ugdymo patalpas		X	X									
2.2. Įdarbinti 3 socialinius pedagogus ir pradėti vykdyti darbą su globos namų ugdytiniais			X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
2.3. Parengti socialinių įgūdžių vertinimo ir ugdymo metodiką		X	X	X	X							
2.4. Išbandyti socialinių įgūdžių vertinimo ir ugdymo metodiką						X	X					
2.5. Socialinių įgūdžių vertinimo ir ugdymo metodikos koregavimas ir leidyba							X	X				
2.6. Patvirtinti socialinių įgūdžių vertinimo ir ugdymo mokymų programą								X	X			
2.7. Organizuoti mokymus kitų vaikų globos institucijų darbuotojams										X	X	X
3. Projekto viešinimas	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
3 laidų per vietinę ir regioninę televiziją transliacija	X						X					X
Parengti 3 straipsnius regioninei spaudai	X						X					X

5. Planuojami rezultatai

5.1. Projekto poveikis tikslinėms grupėms
<p>Ugdytiniais:</p> <p>Tinkamas socialinių įgūdžių įsisavinimas savaime mažina tokias neigiamas elgesio apraiškas, kaip verbalinė ir vizinė agresija, narkotikų vartojimas, kriminalinis elgesys, o socialinė kompetencija pagerina santykius su šeimos nariais, priežiūros įstaigos personalu, bendraamžiais, atitinkamai stiprina teigiamą pasitikėjimo grįžtamąjį ryšį. Ugdant socialinius įgūdžius, asmenybė tampa gebanti prisitaikyti prie kintančių gyvenimo sąlygų, kurti aplinką, ir sėkmingai integruotis į visuomeninį gyvenimą.</p> <p>Darbuotojams:</p> <p>Įkūrus socialinių įgūdžių ugdymo centrą ir parengus socialinių įgūdžių ugdymo metodiką, darbuotojai, kurie dirbs šiame centre, tiksliai žinos savo vaidmenis, pareigas, vykdomas veiklas ir siekiamus rezultatus. Darbas taps apibrėžtas ir aiškus, siekiant vieno tikslo – socialinių įgūdžių ugdymo.</p>
5.2. Projekto metu planuojami sukurti inovaciniai produktai (metodai, programos, mokomoji medžiaga, publikacijos, etc.)
<p>Socialinių įgūdžių ugdymo centras vaikų globos namuose yra vienas iš inovatyviausių rezultatų, kuris bus sukurtas šio projekto metu. Siekiant efektyvaus šio centro funkcionavimo bus sukurta socialinių įgūdžių vertinimo ir ugdymo metodika, taip pat patvirtinta socialinių įgūdžių ugdymo mokymų programa, skirta darbuotojams dirbantiems vaikų globos institucijose ir ugdantiems globotinių socialinius įgūdžius.</p>
5.3. Projekto tęstinumas
<p>Įkurtas socialinių įgūdžių ugdymo centras veiks ir toliau, siekiant gauti tolimesnį finansavimą iš savivaldybės ir ES lėšų. Pagal patvirtintą socialinių įgūdžių ugdymo programą darbuotojai ves mokymus specialistams dirbantiems vaikų globos institucijose ir ugdantiems globotinių socialinius įgūdžius. Pasiekus reikiamą socialinių įgūdžių ugdymo centro veiklos lygį, bus pradėdama dirbti su savanoriais, kurie bus apmokomi kaip dirbti su globos namų ugdytiniais ir ugdyti jų socialinius įgūdžius, taikant skirtingus užsiėmimus ir skirtingas veiklas.</p>
5.4. Numatomas poveikis:
5.4.1. horizontaliu lygiu (politikai) (teisės aktai, viešumas, etc.)
<p>Kaip buvo minėta, tinkamas socialinių įgūdžių įsisavinimas, ugdytiniais savaime mažina tokias neigiamas elgesio apraiškas, kaip verbalinė ir vizinė agresija, narkotikų vartojimas, kriminalinis elgesys, o socialinė kompetencija pagerina santykius su šeimos nariais, priežiūros įstaigos personalu, bendraamžiais, atitinkamai stiprina teigiamą pasitikėjimą savimi. Tai savo ruožtu</p>

prisideda prie svarbiausių tarptautinių ir nacionalinių įstatymų ir nutarimų, kuriais siekiama užtikrinti vaiko gerovę, lygybę, integraciją į visuomenę. Taip pat tai prisidės prie PSO tikslo - mažinti psichikos sveikatos sutrikimų skaičių (tokių kaip depresiją, augantis savižudybių skaičius ir pan.). Socialinių įgūdžių ugdymo centras turėdamas socialinių įgūdžių ugdymo vertinimo ir ugdymo programą, turės galimybę konsultuoti šeimynas, rengti mokymus globėjams ir įtėviams.

5.4.2. vertikaliu lygiu (praktikai)

Įkurtas socialinių įgūdžių ugdymo centras labai svarbus darbo praktikai, kadangi, toks centras bus vienintelis Lietuvoje ir tai bus kaip pavyzdys kitoms vaikų globos namų institucijoms. Socialinių įgūdžių ugdymo centras sieks dirbti su savanoriais, apmokyti juos ir daryti aktyvius, kas labai svarbu prisidedant prie savavorystės plėtojimo Lietuvoje.

6. Numatomos išlaidos

Eil. Nr.	Projekto išlaidos	2014 metai Rugsėjo – gruodžio mėn.	2015 metai Sausio – rugsėjo mėn.	Išlaidos iš viso
1.	Projekto administracinės išlaidos			
1.1.	Projekto vadovo, finansininko ir administratoriaus darbo užmokestis (Pagrindinės projekto vadovo funkcijos būtų rūpinimasis įgyvendinamo projekto veiklomis, koordinavimas, komandinių susirinkimų organizavimas ir dalyvavimas juose, ataskaitų tikrinimas, finansų priežiūra, veiklų priežiūra ir koordinavimas, naujovių paieška, kontaktų palaikymas; vidutiniškai dirbs po 20 val./ mėn Vidutinis valandinis įkainis apskaičiuotas remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis. Gyventojai ir socialinė statistika, minimalioji mėnesinė alga ir minimalusis valandinis atlygis http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1920 , Projekto finansininkas:projekto finansų tvarkymas, skaidrių pirkimų priežiūra, finansinių ataskaitų rengimas, mokėjimo prašymų teikimas, informacijos perdavimas projekto vadovui ir administratoriui; vidutiniškai dirbs po 20 val./ mėn. Vidutinis valandinis įkainis apskaičiuotas remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis. Gyventojai ir socialinė statistika, minimalioji mėnesinė alga ir minimalusis valandinis atlygis http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1920 . Projekto administratorius prie projekto vykdymo, projekto ataskaitų rengimas, teikiami vadovui parengti dokumentai, rašomi viešųjų pirkimų protokolai, dokumentacija, kontroliuojamas sutarčių vykdymas, komplektuojami dokumentai ir t.t, vidutiniškai dirbs po 42 val./ mėn Vidutinis valandinis įkainis apskaičiuotas remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis. Gyventojai ir socialinė statistika, minimalioji mėnesinė alga ir minimalusis valandinis atlygis	10896,00 Lt	21792, 00Lt	32688,00Lt

	http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1920 Kanceliarinės priemonės (1 mėn. x 100 Lt).			
	Iš viso:			32688,00Lt
2.	Projekto įgyvendinimo išlaidos			
2.1.	Įrengti socialinių įgūdžių ugdymo patalpas su baldais (Statybų įmonių apklausa)	89000,00 Lt	0,00 Lt	89000,00 Lt
2.2.	Įdarbinti 3 socialinius pedagogus (1 etatas vienam soc. pedagogui) (1922 Lt/mėn)	23064,00 Lt	46128,00 Lt	69192,00 Lt
2.3.	Parengti socialinių įgūdžių vertinimo ir ugdymo metodiką (išorinės paslaugos+socialiniai pedagogai)	8000,00 Lt	0,00, Lt	8000,00 Lt
2.5.	Socialinių įgūdžių vertinimo ir ugdymo metodikos koregavimas ir leidyba. Metodikos leidyba, ant spalvoto gliancinio popieriaus, su dizainu ir apipavadinimu remiantis vidutinėmis rinkos kainomis žodinės apklausos būdu mažiausia pasiūlyta kaina 65 Lt. su arspausdinimu apie 100 puslapių 100 egzempliorių. Vieno puslapio kaina iki 10 Lt).	0,00,Lt	10 000, 00 Lt	10 000, 00 Lt
2.7.	Suorganizuoti 3 mokymų ciklus kitų vaikų globos institucijų darbuotojams (1 mokymai (24 val.) X 6 kavos pertraukos X 3 pietūs X 20 asm. X 3 mokymų ciklai). Pietūs – 20 Lt/asm., kavos pertrauka 6,50 Lt/asm.)	0,00 Lt	3717, 00 Lt	3717,00 Lt
	Iš viso:			179909,00 Lt
3.	Projekto viešinimo išlaidos			
3.1.	3 laidų per vietinę ir regioninę televiziją transliacija (Laidos parengimas ir transliacija 3 kartus per regioninę televiziją Telefoninė apklausa: Šiaulių televizija – 4500 Lt, Šiaulių kabelinė televizija - 5100 Lt)	1700, 00 Lt	3400,00 Lt	5100,00 Lt
3.2.	3 straipsnių vietiniame laikraštyje parengimas ir leidyba (Apklausa Šiaulių kraštas 1000 Lt, Šiaulių naujienos 1200 Lt).	1000, 00 Lt	2000,00 Lt	3000,00 Lt
	Iš viso:			8100,00 Lt
4.	Kitos išlaidos			
4.1.	Projekto veikloms vykdyti būtinos naujos mažos vertės turto, tarp jų įrangos, programinės įrangos, įrenginių, medžiagų, kitų priemonių įsigijimo išlaidos (Planšetiniai kompiuteriai – 4 vnt., Filmavimo kamera- 1 vnt., Multimedia su ekranu)	8500,00 Lt	00,00 Lt	8500,00 Lt
4.2.	Kanceliarinės priemonės įgyvendinimo veikloms vykdyti (200 Lt/mėn.)	800,00 Lt	1600,00 Lt	2400,00 Lt
	Iš viso:			10900,00 Lt
	IŠ VISO:			231597,00 Lt

7. Finansavimo šaltiniai

Šaltinis	Suma. Lt
1. Paramos lėšos	208437,93 Lt (90%)
2. Pareiškėjo ir partnerių lėšos	
3. Nacionalinės lėšos (valstybės biudžeto, savivaldybės biudžeto lėšos)	23159,07 Lt (10%)
4. Privačios lėšos	
5. Kiti šaltiniai (įvardinti) (gali būti kiti potencialūs finansavimo fondai)	

Literatūra

1. Antinienė D., Lekavičienė, R. (2012). Socialinės kompetencijos samprata ir dinamika pastarąjį dešimtmetį: Lietuvos studentų tyrimas. *Psichologija* (45), p. 89–102.
2. Argyle M. (1981). *Social skills and health*. London: Methuen.
3. Bitinas B., Rupšienė L., Žydžiūnaitė V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. II dalis.
4. Braslauskienė R. (2000). Bešeimių vaikų ugdymo ypatumai globos institucijose (socialinis ir psichopedagoginis aspektas): daktaro disertacijos santrauka: socialiniai mokslai, edukologija Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, p. 35 .
5. Bulotaitė L., Pivorienė R. V., Sturlienė N. (2000). *Drauge su vaiku: psichologo patarimai tėvams*. Vilnius: UAB “Efrata, p.53.
6. Čepukienė V., Pakrošnis R. (2008). Vaikų globos namuose gyvenančių paauglių psichologinio ir socialinio funkcionavimo sunkumus lemiantys veiksniai: asmenybės savybių ir gyvenimo globos namuose ypatumų sąveika. *Specialusis ugdymas*, Nr. 2 (19), p. 31–44.
7. Daušienė D., Gudžinskienė V. (2002). Socialinių įgūdžių ugdymas. *Žvirblių takas: leidinys mokytojams: specialus periodinis leidinys skirtas iki mokykliniam, priešmokykliniam ir pradiniam ugdymui* (1), p. 2–6.
8. Gailienė D. Bulotaitė L., Sturlienė N. (1996). *Aš myliu kiekvieną vaiką*. Vilnius. Valstybės leidybos centras.
9. Gambrill, E. (1995). Less marketing and more scholarship. *Social Work Research*, 19, 38-47.
10. Garrick D., Laurel M. A. (2003). Practical approach to managing the behaviors of students with ADD. *Intervention in School & Clinic*. Nr.38(5), p. 267 – 280.
11. Girdzijauskienė S., Šimelionienė A.(1996). Socialinių įgūdžių lavinimas pradžios mokykloje, *Žvirblių takas*, (4), p. 2 –27.
12. Grakauskaitė V., Kropaitė N. (2004). Moksleivių socialinių įgūdžių lavinimas, *Žvirblių takas*, Nr. 4.
13. Johnson L. C. *Socialinio darbo praktika: bendrasis požiūris*. – Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija, 2001. – 372 p.
14. Johnson, D.W. Johnson, R.T.; Smith, K.A. *Active Learning: Cooperation in the College Classroom*. Edina: International ternational Book Company, 1991.
15. Juozaitytė A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje. Vadovėlis pedagogikos specialybių studentams*. Vilnius: Petro ofsetas.
16. Kardelis K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vadovėlis. Šiauliai.
17. Kuzmickas B. (2001). *Laimė, asmenybė, vertybės*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.

18. Kvieskienė G. (2003) *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: VPU leidykla.
19. Kvieskienė G. (2005). *Pozityvioji socializacija: monografija*. Vilnius: VPU leidykla.
20. Kvieskienė G. (2005). *Pozityvioji socializacija kaip ugdymo paradigma. Habilitacijos procedūrai teikiamų mokslo darbų apžvaga. Socialiniai mokslai, edukologija*. Vilnius: VPU.
21. Lekavičienė R. (2001). *Socialinės kompetencijos psichologiniai kriterijai ir vertinimas: monografija*. - Kaunas: VDU leidykla. p186.
22. Lekavičiene, R. (2000). *Socialinės kompetencijos vertinimo metodologijos modifikavimas. Daktaro disertacija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
23. Leliūgienė I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
24. Malinauskas G. (2006). *Researching the Impact of Partial Labour Migration on a Child: Failure of Attachment Theory // Social work & Society (The International Online-Only journal), Vol.4 (2006), Issue 2. ISSN: 1613-8953*.
25. Malinauskas R., Dumčinė A., Šniras, Š., Vyšniauskytė-Rimkienė, J., Malinauskienė, V. (2008). *Rizikos grupės vaikų socialiniai įgūdžiai ir vidinė darna. Sveikatos mokslai (3), p. 1661–1685*.
26. Mielke U. (1997). *Geriau supraskime sunkius vaikus*. – Vilnius: Lektūra, 1997.
27. Nasvytienė D. (2005). *Vaiko elgesio ir emocinės problemos*. Vilnius: VPU leidykla, p. 91.
28. Navaitis G. (1998). *Psichologinė parama vaikams*. – Vilnius: Kronta, p.183.
29. *Nepilnamečių resocializacija: priežiūros įstaigų psichosocialinė ir edukacinė situacija Lietuvoje*. Vilnius: Šiaulių universiteto leidykla, 2002.
30. Pikūnas J., Palujanskienė A.(2005). *Stresas: atpažinimas ir įveikimas*. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.
31. Programa „Vaikų socializacijos stiprinimas ir integracijos į darbą galimybių didinimas“, 2007.
32. Prunskus V. (2012). *Smurto fenomenas mokykloje. Komunikacija. Sklaida. Prevencija. Monografija*. Vilnius.
33. Radzevičienė L. (2006). *Globos institucijose augančių kūdikių emocijų raida*. Šiauliai. VšĮ ŠU leidykla.
34. Radzevičienė, L. (2000). *Ankstyvojo amžiaus deprivuotų vaikų psichosocialinės raidos bruožai. Pedagogika (45), p. 92–100*.
35. Raudeliūnaitė R., Paigozina R. (2009). *Vaikų, gyvenančių globos namuose, socialinių įgūdžių raiškos ypatumai. Socialinis darbas, Nr. 8(1), p. 138-146*.

36. Samašonok K. (2012). Globos namuose gyvenančių vaikų ir paauglių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas: pasiekimai, sunkumai, sprendimai.
37. Samašonok K., Gudonis, V. (2007) Globos namų auklėtinių socialinių įgūdžių ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose. *Specialusis ugdymas*, Nr. 1(16), p. 54–67.
38. Samašonok, K. Paauglių, gyvenančių globos namuose ir pilnose šeimose, savęs vertinimo ypatumai. *Specialusis ugdymas*. 2005. Nr. 2(13), p. 101–110.
39. Schneider, R. J., Ackerman, P. L., & Kanfer, R. (1996). To “act wisely in human relations”: Exploring the dimensions of social competence. *Personality and Individual Differences*, 21, 469–481.
40. Snieškienė D., Bumblauskaitė K. (2005). Globos įstaigoje augančių jaunuolių pasiruošimas savarankiškam gyvenimui. *Specialusis ugdymas*. Nr. 2(13). P. 104.
41. Socialinių įgūdžių ugdymo vadovas, pradinių klasių moksleivių įgūdžiams lavinti, Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministerija Pedagoginis psichologinis centras, Vilnius, 2001
42. Sturlienė N. (2007). Paauglių socialinių įgūdžių ugdymo programa „Tiltai“. Kaunas: SPPC.
43. Sturlienė N. (2010). Paauglių socialinių įgūdžių ugdymo programa „Tiltai“. Kaunas: SPPC.
44. Suslavičius A. (2006) Socialinė psichologija: studentams ir ne tik jiems. Vilnius: VU leidykla, 293 p.
45. Šapelytė O. (2003). Nepilnamečių vidutinės priežiūros įstaigų personalo nuostatos ir edukacinės veiklos organizacinės kultūros aspektai: magistro darbas. Šiauliai.
46. Šniras Š. (2005). Krepšinio sporto mokyklų moksleivių socialinių įgūdžių ugdymo ypatumai. Daktaro disertacija, Lietuvos kūno kultūros akademija, Kaunas.
47. Švietimo ir mokslo ministerijos pedagoginis psichologinis centras, 2001. p.131.
48. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Alma Littera, 2001.
49. Tidikis R. (2003). Socialinių mokslų tyrimų metodologija/ Lietuvos teisės universitetas. Vilnius.
50. Ukaniienė A. (2003). Bendravimo meistriskumas. Vilnius: Savo, p. 53.
51. Uzniene R. (2004). Audiovizualinė žiniasklaida (televizija) ir vaikas. Etika. Orumas. Vertybės. (tarptautinės konferencijos „Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas straipsnių rinkinys). Vilnius: VU leidykla, p.159–174.
52. Vaikų socializacijos stiprinimas ir integracijos į darbo rinką galimybių didinimas (2009). Metodinė priemonė vaikų globos namų darbuotojams. VšĮ Šeimos Santykių Institutas: Kaunas.

53. Valickas G. (1997). *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos*. Monografija. Vilnius.
54. Žydžiūnaitė, V. (2005). Komandinio darbo kompetencijos ir jų tyrimo metodologija slaugytojų veiklos požiūriu. Monografija. Kaunas: Judex.
55. Žydžiūnaitė, V. (2007). Tyrimo dizainas: struktūra ir strategijos. Kaunas: Technologija.
56. Žukauskienė R. (2006). Kriminalinio elgesio psichologija: vadovėlis. Vilnius: MRU Leidybos centras, p. 601.

Internetinės prieigos:

57. <http://www.asirpsichologija.lt/index.php?id=409&category=12> [žiūrėta 2013-10-12].
58. <http://www.who.int/en/> [žiūrėta 2013-10-14].
59. https://www2.uniroma1.it/ricerca/default_e.php [žiūrėta 2013-11-20].
60. <http://www.ssinstitut.lt/> [žiūrėta 2014-02-12].
61. http://www.vaikolabui.lt/?page_id=10 [žiūrėta 2014-03-03].
62. <http://www.sbaer.uca.edu/research/usasbe/2007/data/papers/cases/007.pdf> [žiūrėta 2014-13-14].
63. <http://dpss.psy.unipd.it/ita/download/Gini/AggressiveBehavior.pdf> [žiūrėta 2014-04-02].
64. www.researchgate.net/.../79e4151014fb645c5f.pdf [žiūrėta 2014-04-12].
65. <http://digitalcommons.wayne.edu/mpq/vol46/iss4/4/> [žiūrėta 2014-05-02].
66. http://issuu.com/tytoalba/docs/kodel_musu_vaikai_virsta_tironais [žiūrėta 2014-05-10].

Simona Litviniene

**Social skills development of pupils who live in children foster institutions:
trends and prospects.**

The Master's Degree Thesis

Summary

This work aims to reflect trends and prospects of social skills development of pupils who live in children foster institutions.

A qualitative research method has been chosen to carry out the research. Theoretical analysis of social skills development of pupils who live in children foster institutions was carried out in this work. 8 pupils and 2 social educators from children foster institutions were questioned using *a semi-structured interview* during the qualitative research. Research results were processed using the method of *content analysis*.

Empirical part analyses the differences in social skills development between children living in foster institutions since their infancy and those who arrived to these institutions from their families. It also analyses social educators' work methods that are used to develop pupils' social skills.

Fundamental *conclusions* of the empirical research are the following:

Results of the social skills research revealed that the level of communication, self-control, stress defeat and perception of feelings is quite low among pupils who live in children foster institutions. It also emerged that social skills development is different between children living in foster institutions since their infancy and those who arrived to these institutions from their families and depends on the experience that they brought from their families and relationships they have retained with the people they are close to. Research revealed that specialists who work in foster institutions commonly use situation modelling, group and individual work methods to develop social skills. Social skills development is related to real, practical advices given to the pupils instead of using theoretical methodologies created to develop social skills.

Key words: children foster institutions, pupils of children foster institutions, social skills, development.

PRIEDAI